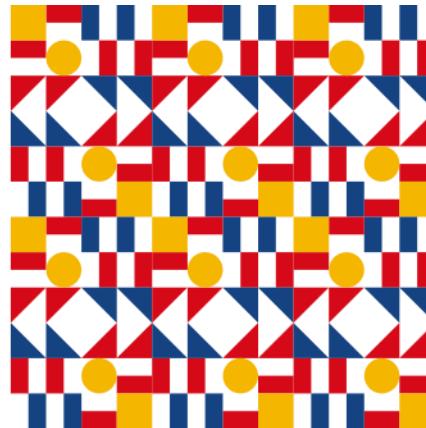

Towards Modern Slavic Studies

BOOK OF GOOD PRACTICES

Irena Bogoczová, Jasminka Delova Siljanova, Joanna Derdowska, Małgorzata Kalita, Simona Mizerová,
Jiří Muryc, Karolina Pospiszil-Hofmańska, Jana Raclavská, Lidja Tanushevska, Dariusz Tkaczewski

Towards Modern Slavic Studies – 2020-1-PL01-KA203-081976, 2020 Erasmus+ Strategic Partnerships for higher education

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

[I. Bogoczová, J. Delova Siljanova, J. Derdowska, M. Kalita, S. Mizerová, J. Muryc, K. Pospiszil-Hofmańska, J. Raclavská, L. Tanushevska, D. Tkaczewski],
licencja: CC BY-NC-ND 4.0 (link do: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.pl>)

Katowice 2022

ZÁPISNÍK OSVĚDČENÝCH POSTUPŮ

Towards Modern Slavic Studies – 2020-1-PL01-KA203-081976, 2020 Erasmus+ Strategic Partnerships for higher education

2

01 – Book of Good Practices

OBSAH

Studijní materiály na jednom místě	6
Bloková výuka ve formě workshopů	7
Metoda převrácené třídy	8
Integrace skupiny	9
Rozmanitost aktivit a materiálů	10
Rozmanitost materiálů: grafika, ikonografika, on-line aktivizující nástroje	10
Aktivizace studentů: studenti sami tvoří obsah, grafiku, pracovní listy	10
Aktivizace studentů: semestr s burzou informací	10
Aktivizace studentů: didaktické metody	11
World cafe	11
Metoda 6 myslících klobouků Edwarda de Bona	12
Jigsaw (puzzle)	13
Etické čtení	13
Spirálová analýza a interpretace kulturních textů	14
Aktivizace studentů: Why – What – How?	14
Aktivizace studentů: tvůrčí úkoly	15

Towards Modern Slavic Studies – 2020-1-PL01-KA203-081976, 2020 Erasmus+ Strategic Partnerships for higher education

01 – Book of Good Practices

Aktivizace studentů: zapojení studentů do procesu rozhodování	15
Aktivizace studentů: zajištění dobré atmosféry.....	16
Kumulace prezentací.....	17
Zpětná vazba	18
Návrh nástrojů pro sebeevaluaci (peer-review)	19
Motivace a otevřenost k rozhovoru se studenty	19
Poskytování příležitostí k navázání nových kontaktů	20
Částečně spirálové učební osnovy.....	21
Interdisciplinatira vzdělávání.....	21
Rozvoj a zdokonalování měkkých dovedností	22
Pracovní metody (např. debata, diskuse) určené ke zlepšení schopnosti zaujmout různá stanoviska a argumentovat	22
Možnost vžít se do role experta	23
Možnost vžít se do role kritika/analyтика.....	23
Propedeutická, paměťová a jazyková cvičení, cvičení na rozvoj kognitivních a komunikačních dovedností tlumočníků	24

O1 – Book of Good Practices

Na následujících stránkách přinášíme katalog příkladů dobré praxe a osvědčených postupů v akademickém vzdělávání, které členové projektového týmu Towards Modern Slavic Studies úspěšně uplatňují ve své pedagogické praxi nebo které měl tým možnost poznat během práce na projektu a realizovat během pilotních aktivit (viz Output O4 – Pilotage Report).

01 – Book of Good Practices

STUDIJNÍ MATERIÁLY NA JEDNOM MÍSTĚ

Shromáždění materiálů na jednom místě, nejlépe na platformě, ke které mají přístup všichni vyučující daného kurzu, umožňuje transparentnost a rychlejší manipulaci se soubory. Je to příležitost pro vyučující, aby se vzájemně inspirovali. Studijní materiály lze navíc doplňovat, upravovat a aktualizovat i v dalších letech. Materiály lze rozdělit do samostatných složek odpovídajících jednotlivým typům kurzů nebo tématům. Osvědčeným způsobem je rozdělit materiály na ty, které používá lektor, a ty, které sdílí se studenty.

Dobrým řešením, jaké se osvědčilo v kurzu dějiny literatury, je zpřístupnit na začátku semestru všechny materiály, s nimiž budou studenti pracovat v průběhu několika měsíců. Studenti tuto praxi hodnotili kladně. Zpřístupnění všech materiálů umožňuje studentům pracovat vlastním tempem a v čase, který je pro ně optimální. Vedlo to také k hlubší analýze textů, které mohli studenti věnovat více času.

Předtím, než jsme během pandemie získali zkušenosť s výukou na dálku, jsme ke shromažďování studijních materiálů používali platformy jako Padlet, Trello, Projexted, Wakelet apod. Výhodou bylo, že všechny materiály byly na jednom místě, ale pokaždé se musela nová skupina seznámit s funkcemi konkrétní platformy. Velkou nevýhodou byla skutečnost, že jedna z používaných platform přestala fungovat a materiály na ní umístěné se ztratily. Dalším rizikem je, že se platforma může změnit z bezplatného přístupu na placený a my nemůžeme studentům vnucovat předplatné.

Slezská univerzita a Ostravská univerzita používá platformy MS Teams a Moodle. Čas a praxe ukázaly, že studenti dávají přednost platformě MS Teams, protože ji používá většina lektorů a její funkce a aplikace jsou již dobře známé. Slezská univerzita i Ostravská univerzita navíc poskytují vyučujícím a studentům MS OneDrive, kde je možné nejen ukládat zálohy, ale také vytvářet SharePoint. MS Teams i MS OneDrive jsou studenty kladně hodnoceny a jejich používání je intuitivní.

01 – Book of Good Practices

BLOKOVÁ VÝUKA VE FORMĚ WORKSHOPŮ

Některé přednášky a semináře je dobré organizovat v jiném časovém formátu než 90 minut každý týden. Například seminář překladu je vhodné vést jako delší (blokovaný) workshop. Studenti se například setkávají dvakrát za semestr po celý den. V tematických blocích mají možnost diskutovat a procvičovat jednotlivé překladatelské postupy a analyzovat předlohu i výsledný překlad. V tomto formátu mohou být k účasti přizváni studenti z několika různých skupin. Umožňuje to také zapojení odborníků do vedení jednotlivých částí/bloků.

Formát workshopů je atraktivní díky široké škále metod, které lze ve výuce použít. Dobře funguje kolegiální výuka, praktické metody, týmová práce a simulace. Toto řešení se osvědčilo i při učení na dálku. Jedním z důvodů, proč jej účastníci kurzu hodnotili kladně, byla skutečnost, že se mohou věnovat jednomu tématu několik hodin najednou, poté se zamyslet nad určitými otázkami a po určité době navštívit další seminář týkající se daného tématu. Formát workshopu usnadňuje vyučujícímu koncipovat kurz a realizovat myšlenku spirálové formy předávání znalostí.

Nejlepším příkladem, kterým se můžeme pochlubit, je série překladatelských workshopů v různých jazykových kombinacích, které jsme uskutečnili během on-line výuky na jaře 2021. Myšlenka projektu Towards Modern Slavic Studies vznikla ještě v době před pandemií COVID-19. Už tehdy jsme viděli velký potenciál komunikace na dálku, který jsme chtěli využít k výuce a interakci s akademickými pracovišti vzdálenými tisíce kilometrů. Pandemie urychlila naše plány; myšlenka dálkového vzdělávání dosáhla v krátké době nepředstavitelného rozsahu a rozmachu. Bohatší o zkušenosti s on-line výukou jsme připravili semináře pro skupiny filologů ze Skopje (Severní Makedonie), Ostravy (Česká republika) a Katovic (Polsko). Během workshopu jsme použili metodu převrácené třídy – před setkáním jsme účastníkům poskytli naše nahraná videa, infografiky, texty a odkazy na online zdroje. Účastníci, ač z různých akademických prostředí, tak měli společný výchozí bod. V rámci jednotlivých tematických bloků sáhli přednášející k různorodým aktivitám. Dobrým řešením bylo vytvořit dvojice, ve kterých byli studenti ze dvou různých zemí. Interakce mezi nimi nebyla jen o řešení úkolů, ale také o učení se sociálním kompetencím. Pro úkoly v menších skupinách nebo dvojicích používáme funkci místností v MS Teams. Pro tvorbu grafických materiálů používáme platformu Canva, pro kvízy a hry mimo jiné aplikace Quizizz, Kahoot, Nearpod a pro ankety Mentimeter.

METODA PŘEVRÁCENÉ TŘÍDY

Metoda převrácené třídy zahrnuje zpřístupnění materiálů připravených vyučujícím (může jít o videa, ale také o různé typy ikonografií, prezentací, fotografií, textů, odkazů na internetové zdroje) studentům před zahájením výuky v daném kurzu. Materiály jsou k dispozici s dostatečným předstihem, aby se s nimi studenti mohli seznámit vlastním tempem, takže účastníci kurzu, ačkoliv pocházejí z různých akademických pracovišť, mají společný výchozí bod. Seznámení se s teoretickým materiálem před hodinou vede k zajímavější diskusi během skupinového setkání. Naskytá se zde čas na hlubší analýzu. I když nejsou všechny faktické informace studentům zaslány před hodinou a jsou použity pouze prvky převrácené třídy, vyučující stále získává mnoho času na praktická cvičení a diskusi.

Praxe ukázala, že studenti poctivě čtou materiály připravené vyučujícím, chtejí diskutovat a po prostudování poskytnutých materiálů přicházejí na hodinu s vlastními postřehy a úvahami. Metoda převrácené třídy dává studentům možnost volby a zohledňuje jejich různorodost. Účastníci kurzu mohou navrhované téma prozkoumat různými způsoby. Ve třídě mají možnost podělit se o své myšlenky nebo výsledky vlastního výzkumu. Práce se studenty během pandemie COVID-19 ukázala, že při skupinovém setkání ve třídě vystupují do popředí sociologické a psychologické aspekty. Metoda převrácené třídy tehdy zajistila, že znalosti byly předávány v takovém rozsahu, aby je mladí lidé v různých životních situacích mohli přijmout.

Jedním z aspektů této metody je časově náročná příprava materiálů. Je třeba je pečlivě vybírat a rozvíjet. Výhodou je, že materiály lze použít v několika skupinách nebo v po sobě jdoucích ročnících. Je však důležité, aby byly materiály neustále aktualizovány. Pokud jde o nástroje, nahráváme videa v programech Loom, Screencast-o-matic, PowerPoint, Windows Movie Maker a iMovie. Využíváme také nahrávání úryvků ze zdrojových textů nebo přednášek na diktafon. Studenti oceňují soubory, ve kterých se prolínají odkazy a krátké texty s vysvětlivkami. Velmi užitečná a snadno použitelná je platforma Canva, která umožňuje vytvářet různé typy grafických materiálů, nebo portál Collabora Office, kde lze společně vytvářet a sdílet texty a soubory. Je důležité si uvědomit, že barvy posilují paměť a že výběr písma a geometrických tvarů může rovněž pozitivně ovlivnit vnímání a zapamatování obsahu.

01 – Book of Good Practices

Tato metoda velmi dobře funguje v různých kurzech, ale nejvíce zkušeností máme s hodinami dějin literatury a překladu. Internet nabízí nepřeberné množství obsahu, takže připravené materiály zahrnují prezentace, odkazy na související umělecká díla, přednášky odborníků. Paleta možností je velmi pestrá a bohatá.

INTEGRACE SKUPINY

Při přípravě a vedení hodin je dobré brát v úvahu dynamiku skupiny, popř. skupin. Dobrá atmosféra vytváří lepší prostředí pro učení. Osvědčeným postupem, je vyčlenit více času na počáteční integraci skupiny. To platí zejména pro obtížné a náročné předměty a pro smíšené skupiny. Fáze vývoje skupiny se projevují i během jednotlivých hodin nebo projektových úkolů, ale věnování zvláštní pozornosti prvnímu dojmu a prvním aktivitám, i když je to na úkor předávání prvních důležitých obsahových sdělení, přináší ovoce v průběhu celého kurzu a má pozitivní vliv na vztahy ve skupině a mezi učitelem a studentem.

Při plánování workshopu je dobré naplánovat delší čas na představení účastníků. Nejjednodušší verzí této aktivity je představit se formou „řekněte prosím několik slov o sobě a na závěr prosím jmenujte osobu, která vám o sobě řekne jako další“. Podle našich zkušeností se účastníci zmiňují o zajímavých skutečnostech o sobě, což je začátek delší výměny názorů a sdílení jejich zájmů a koníčků. To je třeba vzít v úvahu při plánování harmonogramu. Je škoda účastníky hněd na začátku kurzu popohánět.

Pokud se seminář koná on-line, je možné použít metodu představení se pomocí obrázku (účastník poskytne fotografii nebo kresbu a řekne několik slov o tom, proč si vybral právě tento obrázek) nebo předmětu, který máte po ruce (podobně jako u fotografie – účastník řekne několik slov o tom, jak se k němu předmět vztahuje).

ROZMANITOST AKTIVIT A MATERIÁLŮ

Rozmanitost materiálů: grafika, ikonografika, on-line aktivizující nástroje

Studenti oceňují rozmanitost nabízených aktivit a materiálů. I když se téma zdá být homogenní, stojí za to zvážit, jakými způsoby ho prezentovat – obrázky, grafikou, nahrávkami, hádankami. Studenti oceňují kvalitu připravených materiálů.

Existuje mnoho publikací, webových stránek a blogů, kde učitelé sdílejí své nápady a vzájemně se inspirují. Tímto způsobem lze získat odkazy na nástroje, s jejichž pomocí lze vygenerovat křížovku, rébus, kvíz, kolo štěstí a další formy, které zatraktivní námi vyučovanou látku. Celá řada aplikací je k dispozici mj. na platformě LearningApps.

Aktivizace studentů: studenti sami tvoří obsah, grafiku, pracovní listy

Studentům lze navrhnut, aby sami vytvořili infografiku nebo sketchnote k danému tématu. Poté je možné porovnat vytvořené práce a navrhnut, aby studenti sami vybrali nejvhodnější/nejúspěšnější provedení úkolu. Studenty je také možné vyzvat, aby pro své spolužáky vytvořili zajímavý pracovní list na dané téma, a pak ho – jako ocenění jejich práce – použít v rámci výuky v daném kurzu.

Aktivizace studentů: semestr s burzou informací

V rámci organizace semestrálního kurzu mohou studenti pravidelně vyhledávat informace o probíraných tématech. Aby se vyučující setkal s reflexí vyhledávání v nejpopulárnějších vyhledávačích, začleňuje je do výuky. Studenti jsou na začátku semestru rozděleni do skupin po třech. V

01 – Book of Good Practices

každé další hodině studenti v jedné ze skupin předloží vlastní návrhy na četbu/poslech/sledování. Může se jednat o novinový článek, příspěvek na blogu, audio nebo video materiál, který si sami vyhledali na internetu. Zdroj nemusí být vědecký a jeho kvalita a důvěryhodnost bude také předmětem diskuse ve třídě. Jeden student navrhuje jeden odkaz s dostatečným předstihem před hodinou, aby ostatní měli čas se s materiélem seznámit. Pro pořádek je dobré na začátku semestru stanovit a zapsat, ve který den mají studenti materiály zveřejnit, např. pokud výuka probíhá ve čtvrtek, studenti mají své návrhy zveřejnit do pondělí do 18 hodin (termín je třeba dohodnout se studenty). Studenti by měli být upozorněni, že materiály by neměly být příliš rozsáhlé (aby čas potřebný k přečtení těchto dodatečných materiálů dohromady nepřesáhl dobu potřebnou například k přečtení článku ze syllabu).

Důležité: kromě samotné látky se očekává, že student položí otevřenou otázku, která se k ní vztahuje. V první hodině je vhodné věnovat dostatek času na objasnění povahy očekávaných otázek. V některých typech hodin se skupina a vyučující mohou spokojit s kvízovou otázkou, která prověří znalosti skupiny o látce, ale například mnohem zajímavější debatu přinesou problémové, výkladové otázky, jejichž formulace může vyžadovat více přemýšlení.

Aktivizace studentů: didaktické metody

Ve fázi návrhu kurzu je vhodné zvážit, které aktivity se hodí k danému tématu, a dbát na to, aby se jedna aktivita neopakovala několikrát za sebou. Pokud studenti v jedné hodině vytvoří myšlenkovou mapu (na tabuli nebo v aplikaci, jako např. Mindomo), v další hodině mohou použít „metodu kavárny“ (World cafe), v další hodině mohou diskutovat s využitím 6 myšlenkových klobouků Edwarda de Bona nebo některé z metod kolegiálního učení (např. Jigsaw classroom), poté projektovou metodu atd. Pokud má vyučující více času, může použít metody, které jsou obtížnější, ale mají velmi dobré výsledky učení, jako je etická četba nebo spirálová analýza/interpretace kulturních textů.

WORLD CAFE

Důležitým prvkem kurzu jsou rovněž skupinové aktivizační činnosti. K tomuto účelu lze využít úkoly, při nichž se studenti musí pohybovat po místnosti, kde musí měnit místa nebo živě reagovat, jako je například metoda World cafe, známá také jako „metoda kavárny“. Tato metoda dobře

01 – Book of Good Practices

funguje u velkých a smíšených skupin. Studenti jsou rozděleni do několikačlenných týmů, které sedí u vybraných stolů/lavic. Každému stolu (skupině) je přiřazeno konkrétní téma nebo aspekt problému či textu, o kterém se ve třídě diskutuje. Studenti společně diskutují o daném aspektu/tématu a poté se přesunou k jinému stolu/tématu. U každého stolu je moderátor, který jako jediný nepřechází k ostatním stolům, shromažďuje poznatky z diskuse a poté je prezentuje skupině. Každá následující skupina se podívá na výsledky práce svých předchůdců a v diskusi vychází z jejich poznatků nebo z materiálů, které vytvořili. Jakmile všechny skupiny prodiskutují všechny otázky/aspekty, je čas na shrnutí práce: moderátoři představí všechny materiály, které vznikly u jednotlivých stolů. Při této metodě je třeba věnovat zvláštní pozornost osobnostním předpokladům osob vybraných moderátorů. Nikdo by neměl být do této role nucen; nejlepší je požádat o dobrovolníky nebo zvolit studenty, kterým není příliš nepříjemné vystupovat před skupinou.

METODA 6 MYSLÍCÍCH KLOBOUKŮ EDWARDA DE BONA

Metoda 6 myslících klobouků Edwarda de Bona pomáhá – podobně jako World cafe – nahlížet na problém z různých úhlů pohledu, ale od metody kavárenského stolu se výrazně liší a dobře funguje i v menších skupinách (smíšených i homogenních). Tato technika pomáhá uspořádat informace a zaměřit se na vybraný aspekt problému, což může být užitečné i pro efektivní komunikaci ve třídě, vytváření argumentů nebo jasných a srozumitelných výroků. Metoda spočívá v tom, že se postupně berou různé perspektivy přiřazené kloboukům. První, bílý klobouk, je alegorií objektivního pohledu („Je to tak, jak to je“) a tento pohled obvykle nabízíme na začátku hodiny/diskuse o problému. Objektivita může být obtížná, proto se snažíme uvádět čistá fakta a spoléhat se spíše na logiku než na interpretaci. Snažíme se vyhnout emocím. Praxe ukazuje, že bílý klobouk působí žákům velké potíže, proto je třeba jim pomoci, aby si vybírali ověřená fakta a všímali si, že to, co někdy uvádějí jako fakta, je pouze interpretací („myslíme si, že to tak je“). Poté přejdeme k zelenému klobouku, který považujeme za možnosti a varianty („Můžeme to udělat/mluvit o tom několika způsoby, tedy...“). Zelený klobouk posiluje kreativní myšlení a pomáhá hledat netradiční řešení. Jako součást zeleného klobouku se dobře osvědčuje brainstorming (zejména v malých skupinách). Po zeleném klobouku jsme ve třídě obvykle zvolili perspektivu černého klobouku (každý učitel si však může zvolit pořadí klobouků, ale doporučujeme vždy začít bílým kloboukem), tj. pesimismus („Jsem proti, protože...“). Přijetí negativního nebo negujícího pohledu na myšlenku/ideu/problém nám umožní všimnout si aspektů, kterým bychom jinak nevěnovali pozornost nebo je ignorovali. „Black hat“ také pomáhá předvídat potenciální rizika a ověřovat nápady. Po černém klobouku přichází na řadu emocionální pohled (červený klobouk) a zaznamenání našeho přístupu k problému s odkazem na vlastní pocity („Opravdu se mi líbí...“).

01 – Book of Good Practices

Dalším krokem je nasadit si žlutý klobouk, tj. zaujmout optimistický postoj („Musí to fungovat“) a poukázat na co nejvíce výhod daného problému/řešení. Doporučujeme věnovat tomuto pohledu více času, protože poskytuje dobrou motivaci k činnosti. Společná práce končí modrým kloboukem, který značí přijetí analytického přístupu („Toto lze, toto nikoliv“). Studenti shromažďují pozorování z předchozích fází, uspořádávají je a analyzují, přičemž se snaží zůstat objektivní.

JIGSAW (PUZZLE)

Při zavádění větší porce studijního materiálu do výuky doporučujeme použít metodu skládačky (puzzle). Materiál rozdělíme na porce podobného objemu a rozdělíme je do skupin (skupin by mělo být tolik, kolik je porcí materiálu), každý člen dané skupiny dostane svou část materiálu, který má zvládnout, a skupina má dohromady celý materiál. Studenti z každé skupiny, kteří pracují na stejně porci materiálu, se sejdou jako skupina odborníků, pracují na své části materiálu, diskutují o ní a rozhodují, jak své znalosti předat dál. Poté se odborníci rozdělí do svých prvních skupin, kde každý diskutuje o své části materiálu, aby se každá skupina seznámila s celým materiálem a učila se od sebe navzájem. Takovou skupinovou práci je dobré zakončit testem znalostí – nemusí to být striktně test, ale např. list papíru s větami k doplnění, společná příprava myšlenkové mapy apod.

Metoda skládačky funguje dobře i při řešení problémů. Studenti pak dostanou otázku, na kterou hledají odpověď v expertní skupině, aby se pak o svá zjištění podělili v původní skupině.

ETICKÉ ČTNÍ

Tato metoda je užitečná v hodinách literatury a vyžaduje od studenta výraznější časový prostor a od vyučujícího citlivost a trpělivost. Etické čtení spočívá především v tom, že studentovi dává svobodu a umožňuje mu neřízené čtení literárního textu vyučujícím – je to student, kdo rozhoduje o tom, co je pro něj v textu důležité, má možnost číst pozorně a řízeně sám, nikoliv prostřednictvím návodných otázek nebo zadání lektora. Na tuto četbu by měli mít studenti dostatek času nebo by texty měly být co nejkratší.

01 – Book of Good Practices

Během diskuse o textu lze zařadit i prvky afektivního čtení, zaměřeného na pocity a dojmy čtenáře; interpretací textu a rozhovorem o něm se žák učí mluvit o pocitech, pojmenovávat je, otevřít se diskusi a zdůvodnění a pocitům ostatních.

SPIRÁLOVÁ ANALÝZA A INTERPRETACE KULTURNÍCH TEXTŮ

Je také vhodné používat spirálovou analýzu kulturních textů, včetně literárních, která může, ale nemusí být použita ve spojení se spirálovými učebními osnovami. Taková analýza a interpretace se velmi dobře osvědčuje v hodinách tematicky různorodých reálií, literatury a kulturních studií. Uvedená analýza zahrnuje diskusi o vybraných literárních textech (jako celku nebo v úryvcích) z různých úhlů pohledu (nejedná se však o metodu 6 myslících klobouků). Student se vrací k již známému textu, může jej číst z jiného úhlu pohledu, nalézat nové motivy či téma a ověřovat si svá předchozí zjištění (např. pomocí dalších metod analýzy a interpretace textu). Je možné vrátit se k textu, který je studentovi již znám, jako k hlavnímu předmětu analýzy nebo jako ke kontextu jiného literárního díla/problému.

Aktivizace studentů: Why – What – How?

V prvních hodinách kurzu je dobré se studentů zeptat, proč se chtějí učit právě daný předmět. Je dobré se jich zeptat na jejich motivaci a cíle. V rámci první otázky (Why?) můžeme hovořit o kontextu předmětu, jeho zakotvení mezi ostatními činnostmi, jeho užitečnosti. Položením této otázky na začátku kurzu si studenti uvědomují míru svého vlastního nasazení. Tím, že se zajistí, aby úsilí a vytrvalost studentů trvala po celou dobu kurzu, má vyučující možnost pracovat se studenty, kteří jsou motivovaní a vědomi si svých cílů.

Druhá otázka (What?) se týká znalostí a dovedností. Zkušenosti ukazují, že studenti se často soustředují pouze na zvládnutí znalostí. Někdy si ani neuvědomují, že tento předmět rozvíjí také specifické dovednosti. V dnešní době lze většinu našich znalostí nalézt v on-line zdrojích, a proto se zdá být stále důležitější rozvíjet kompetence související s dovednostmi. Uvědomění si této skutečnosti má velmi pozitivní vliv na zapojení studentů, jejich motivaci a převzetí odpovědnosti za vlastní intelektuální rozvoj. Péčí o tuto oblast v procesu učení získává student znalosti a dosahuje kreativity.

01 – Book of Good Practices

Třetí otázka (How?) se týká technik a metod, které se v průběhu kurzu používají. Účastníkům kurzu je možné položit otázku, zda mají vyzkoušené nebo oblíbené metody učení. Společná diskuse o podobě kurzu vytváří atmosféru dialogu, otevřenosť novým řešením a pozitivně ovlivňuje pocit vlastní aktivity studentů. Pokud jsou metody optimálně přizpůsobeny potřebám a preferencím účastníků kurzu, studenti si vytvoří strategický a cíleně orientovaný přístup.

Inspirací pro zavedení tohoto prvku na začátku kurzu byly pokyny týmu CAST „Universal Design for Learning Guidelines“, které jsou k dispozici na adrese: <https://udlguidelines.cast.org/>.

Aktivizace studentů: tvůrčí úkoly

Studenti oceňují rozmanitost aktivit, které podporují kreativitu a dávají prostor pro sebevyjádření. Tyto potřeby by měly být podporovány a vhodně využívány ve vyučovacím procesu. V rámci výuky kulturologie nebo literární vědy (literatury) velmi dobře fungují kreativní úkoly, jako např.:

- psaní textu (také básně) v poetice daného autora nebo směru;
- společná tvorba básně/písňového textu/básnické prózy – ve společném (sdíleném) dokumentu jeden student zapíše do prázdné tabulky jeden řádek; poslední osoba uvede název; variantou této aktivity může být báseň ve dvou verzích (dva sloupce vedle sebe, jeden v jedné poetice, druhý v druhé);
- tvůrčí týmový projekt: nahrávání písni nebo recitace společně napsaného materiálu (viz body výše).

Aktivizace studentů: zapojení studentů do procesu rozhodování

Velmi účinná je vzájemná spolupráce se studenty a rozšíření jejich kompetencí, čehož lze dosáhnout například tím, že studenti mohou spoluvytvářet hodiny výběrem probíraných kulturních textů nebo výběrem témat pro některé části hodin. V tradiční formě studia mohou být studenti často vynecháni z tvorby plánů hodin, sylabů nebo seznamů četby. Osnova kurzu by samozřejmě měla být připravena předem, aby se

01 – Book of Good Practices

na ni vyučující mohl připravit, ale ponechání určité volnosti studentům při výběru témat částí kurzu nebo seznamu četby může mít pozitivní dopad na jejich sebevědomí a na budování otevřeného vztahu mezi nimi a vyučujícím. Přednášející při přípravě přednášek nebo cvičení obvykle klade důraz na čtení a studium teoretických materiálů, může tedy rozšířit seznam četby nebo témat (nebo rozšířit materiálovou základnu) a nabídnout studentům, aby si vybrali, čím by se chtěli zabývat. Je třeba zdůraznit, že seznam, z něhož si studenti vybírají konkrétní texty nebo téma, připravuje vyučující. Upozornění studentů na to, že jsou důležití, že se mohou nejen účastnit výuky, ale také ji v hlubším smyslu spoluvytvářet, by mělo mít pozitivní vliv na jejich zapojení. Taková spolupráce se studenty také umožní zpřesnit seznam četby, zjistit, zda posluchači preferují probírání stejných literárních textů z různých úhlů pohledu, nebo se naopak chtějí dozvědět více o dílech/literárních žánrech, aniž by se například zaměřili na vybrané téma.

Aktivizace studentů: zajištění dobré atmosféry

Polovina úspěchu výuky spočívá v tom, že se studenti ve třídě cítí dobře. Student se ve správných podmínkách může rozvíjet nejen intelektuálně, ale i sociálně. Samozřejmě by se nemělo upouštět od určitých požadavků a realizace studijního plánu nebo hodnocení, ale o blaho studentů se lze postarat. Při popisu různých metod aktivizace žáků již byla věnována pozornost tomu, aby byly hodiny nebo aktivity koncipovány tak, aby byly přizpůsobeny předpokladům a sociálním kompetencím účastníků vzdělávacího procesu. V malých skupinách je to snazší (můžete účastníky dobře poznat, získat představu o jejich predispozicích), ale i ve velkých skupinách je možné snížit stres nebo pocity nepříjemnosti (naslouchat studentům, netrvat na tom, aby byl člověk např. moderátorem během světové kavárny apod.).

Osvědčeným způsobem, jak uvolnit atmosféru a překonat rozpaky, zejména při práci ve skupinách, je zajištění zvukové podkresové stopy – to umožňuje studentům volně diskutovat, aniž by museli šeptat nebo se bát, že lektor uslyší útržky toho, co říkají. To však vyžaduje, aby měl vyučující ke studentům značnou důvěru (nemá kontrolu nad průběhem skupinové práce, vidí pouze její výsledek).

Dobrým řešením je také intro a/nebo outro: začátek a/nebo konec hodiny s audiovizuálním materiélem: bez úvodního komentáře; studenti přicházejí do místnosti, kde hraje hudba nebo je promítán audiovizuální materiál. Komentář vyučujícího se objevuje až po skončení

01 – Book of Good Practices

audiovizuálního vstupu, což má podobný účinek jako rozhlasový pořad a pozitivně ovlivňuje zájem studentů a atmosféru ve skupině. Tuto metodu lze použít jak v on-line, tak v kontaktních výuce.

KUMULACE PREZENTACÍ

Forma seminárních prací, které jsou obvykle zadávány na začátku semestru a následně prezentovány studenty v jednotlivých hodinách, bývá samotními studenty často hodnocena jako monotónní. Zejména v prvních semestrech studia, kdy se setkávají studenti s často nevyrovnanými zkušenostmi se získáváním, uspořádáním a prezentací informací, také seminární práce často neplní svou zamýšlenou funkci. Alternativou může být kumulace studentských prezentací na samém konci semestru. Toto řešení jednak umožnuje efektivnější využití času v průběhu semestru a usnadňuje organizaci semestru (odpadá problém v případě nepřítomnosti studenta v době prezentace seminární práce). Za druhé se mění zamýšlená funkce prezentací. Jejich nejdůležitější funkcí je zopakovat a upevnit látku, kterou se studenti zabývali v průběhu semestru. Kromě toho mohou být přednášející samozřejmě předem motivováni k rozšíření probíraného tématu.

Aby bylo technicky možné prezentovat referáty ve skupině několika desítek osob v jedné třídě, je nutné změnit i organizaci těchto hodin: studenti neprezentují tradiční referáty před celou skupinou, ale v menších podskupinách (po 3-4 osobách). V případě on-line výuky je taková reorganizace velmi snadná (rozdělení místonosti), v případě kontaktní výuky je třeba zohlednit možnosti organizace prostoru místonosti a dbát na to, aby každá podskupina měla přístup k elektronickému vybavení, pokud je pro prezentaci potřebné. Vzhledem k tomu, že vyučující bude mít možnost vyslechnout pouze úryvky prezentací, budou se studenti hodnotit také navzájem: podle předem stanovených kritérií (viz kapitola 9. Návrh nástrojů pro sebeevaluaci).

Kumulace prezentací umožňuje ostýchavějším studentům vystupovat v roli přednášejícího před menším publikem a snížit stres, který je s prezentacemi často spojen. V kombinaci se vzájemným hodnocením posiluje u studentů pocit vlastní síly.

ZPĚTNÁ VAZBA

Zpětná vazba je klíčovou součástí procesu výuky a učení. Je dobrým zvykem si tyto informace vzájemně předávat. Zpětná vazba, kterou můžeme od studentů získat, se může týkat například jednotlivých kurzů nebo používaných metod. Na začátku, na konci, ale i v průběhu kurzu je dobré se studentům formou dotazníku nebo rozhovoru zjistit, co je na kurzu dobré, čeho se vzdát, co nefunguje, co lze zlepšit. Na jedné straně získáme konkrétní informace, které lze zohlednit při tvorbě kurzu a které pocházejí přímo od studentů, a na druhé straně sami účastníci kurzu dostávají signál, že na jejich názoru záleží, že mají skutečný vliv na podobu daného kurzu.

Existuje mnoho aplikací, které proces zpětné vazby zefektivňují. Mezi nejčastěji používané patří Mentimeter a GoogleForms. Dobře fungují také ankety rozdělené do čtyř oblastí, do kterých studenti napíší, co se jim líbilo, co se naučili, co jim chybělo a co by chtěli (4Ls Retrospective: Liked, Learned, Lacked, & Longed For), nebo si rozdělí list papíru na dvě poloviny a napíší, co se jim povedlo a co ne. Inspirativní příklady práce se zpětnou vazbou najdete na adrese <https://www.retrium.com/>.

Zpětná vazba pro studenty je jiné povahy. Bez ohledu na fázi realizace kurzu musí tato zpětná vazba dodržovat zásady poskytování konstruktivní zpětné vazby. V praxi může být objem téhoto informací různý – kratší informace po cvičení, po jedné hodině, průběžné zaznamenávání pokroku žáků. Na konci lekce obdrží každý účastník individuální konstruktivní zpětnou vazbu, ve které uvede své silné stránky a oblasti, na kterých musí ještě zpracovat. Písemná zpětná vazba pod písemnou prací by měla být strukturována stejně jako ústní zpětná vazba – přizpůsobit informace příjemci, uvést silné stránky práce, poznamenat, co se líbilo, vyhnout se slovu „ale“, opřít se o fakta, poukázat na oblasti, na kterých by se dalo lépe pracovat.

NÁVRH NÁSTROJŮ PRO SEBEEVALUACI (PEER-REVIEW)

Dalším způsobem, jak ve studentech podpořit pocit samostatnosti, je nechat je vypracovat kritéria pro hodnocení jednotlivých úkolů nebo jednoho konkrétního úkolu. Vypracování těchto kritérií může probíhat v hodině, v níž je úkol zadáván, aby se jimi studenti mohli při plnění úkolu řídit. Práce na kritériích umožnuje procvičit kompetence potřebné pro týmovou práci (vyjednávání, odpovědnost). Studenti mají za úkol jednak definovat kritéria hodnocení a stupnici, jednak formulovat, jaké konkrétní vlastnosti splňuje úloha hodnocená danou hodnotou v daném kritériu.

Po této aktivitě by měla následovat část hodiny nebo celá lekce věnovaná používání nástroje, který studenti zkonstruovali. Studenti pak mají možnost sami si vyzkoušet výsledek své práce. Současně se opět posiluje pocit spoluvytváření a rozšiřování kompetencí, zejména když se takové vzájemné hodnocení promítne do možné známky v kurzu. Taková praxe posiluje smysl studentů pro vlastní jednání a podporuje rozvoj sociálních kompetencí.

Návrh sebehodnotících nástrojů lze úspěšně využít například v případě projektové práce, týmové práce, jako jsou studentské prezentace nebo případové studie (viz kapitola 10. Kumulace prezentací).

MOTIVACE A OTEVŘENOST K ROZHOVORU SE STUDENTY

Během on-line výuky došlo k jasnému poklesu motivace studentů. Motivační dialog se ukázal být dobrým řešením pro podporu studentů v procesu učení. Bez ohledu na formu výuky (na dálku nebo na místě) pracují účastníci kurzů efektivněji, když jim občas někdo vyjádří podporu. Mezi prvky motivačního dialogu patří vyjádření empatie a posílení pocitu vlastní účinnosti.

01 – Book of Good Practices

Motivace studenta souvisí s jeho odhodláním účastnit se kurzu. Udržováním motivace žáka tak můžeme získat angažovaného, aktivního žáka, který si v přátelském prostředí lépe osvojí znalosti. Mezi formy podpory a udržování motivace, které jsou většinou vedených v našich centrech, patří citáty s motivačním obsahem, které je třeba nakreslit; zobrazení grafiky s motivační větou (např. při čekání na začátek hodiny, když vidíme, že je skupina unavená, ve slabší náladě); jednou za čas doporučení videa s motivačním obsahem z platformy Ted Talks.

POSKYTOVÁNÍ PŘÍLEŽITOSTÍ K NAVÁZÁNÍ NOVÝCH KONTAKTŮ

Moderní svět paradoxně nenabízí tak mnoho zajímavých přátelství a interakcí s ostatními, jak by se mohlo zdát. Po mezinárodním překladatelském semináři, který jsme uspořádali, bylo v anketách účastníků zřetelné uspokojení z nově navázaných vztahů s kolegy z jiné země. Pro polské studenty oboru, kde se často setkávají ve svém úzkém kruhu, to byla povzbuzující zkušenost.

Dobrým řešením je využít kontaktů na jiných univerzitách, které mají sami přednášející. Můžete se obrátit na známého vyučujícího, který vyučuje podobný předmět v rámci jiného studijního programu nebo na jiné univerzitě, případně na univerzitě v zahraničí, a připravit společný projekt, panelové diskusi, workshop nebo studijní návštěvu. Poslední možnost je atraktivní, i když organizačně náročná. V případě filologie můžete pozvat studenty polonistiky ze země, jejíž jazyk studujete.

Poskytnutí možnosti setkat se a diskutovat s lidmi, kteří mají podobné cíle, má pozitivní vliv na motivaci, odhodlání a aktivitu účastníků kurzu. V našem univerzitním prostředí se osvědčilo následující: organizování vzájemné výuky/spolupráce, kdy starší student vysvětluje některé materiály pro mladšího kolegu, organizování tematické tanční zábavy, které se účastní studenti daného oboru a absolventi, organizování online překladatelských workshopů pro skupiny polských bohemistů, českých polonistů a makedonských slavistů. V případě jiných studijních oborů, kdy je obsah podobný, ale jazyky jsou odlišné, je možné procvičovat komunikaci v cizím jazyce, který se vztahuje k oblasti, s níž bude souviseť budoucí profesní činnost budoucích absolventů.

ČÁSTEČNĚ SPIRÁLOVÉ UČEBNÍ OSNOVY

Je vhodné koncipovat předměty tak, aby téma, která jsou relevantní pro různé studijní programy (např. hlavní linie/ústřední vzdělávací otázky, jako je migrace, přesídlení, vysídlení, válka), byla probírána z různých úhlů pohledu, což umožní postupné budování znalostí o daném tématu. V kurzech zaměřených na kulturu, reálie a literární studia lze částečně sdílet seznamy četby nebo téma. To na jedné straně umožňuje hlubší poznání a reflexi daného problému, na druhé straně rozšiřuje badatelský aparát studentů, kteří si osvojují poznatky (mohou např. porovnávat předchozí analýzy vybraných kulturních textů).

V mezinárodních projektech, kdy vyučující pocházejí z různých zemí, to přináší nové pohledy na obsah vytvářených předmětů. Jako příklad může posloužit kanonický citát z „Pana Tadeáše“ Adama Mickiewicze: „Litva, má vlasti“, který může být pro Makedonce nebo Čechy naprostě nesrozumitelný – vždyť to říká Polák ve svém rodném jazyce a mluví o Litvě, která je samostatným státem. Témata související s literaturou nebo kulturou motivují k diskusi o nových témaTech, výkladech nebo námětech (např. neobjevné/neznámé události v dějinách zemí, otázka identity, srovnání národních obrození 19. století, romantismus atd.). Přednášející z jiné země může přinést mnoho nových myšlenek a pohledů na věc, což studenti ocení – mají tak možnost číst známou literaturu nově a chápout ji jinak než dosud.

INTERDISCIPLINATIRA VZDĚLÁVÁNÍ

Interdisciplinárna kurzu nabízených v rámci projektu Towards Modern Slavic Studies je především dvojího druhu. Studijní program a scénáře kurzů jsou zaměřeny na kombinaci znalostí a kompetencí z různých oborů, což umožňuje odpovídající, mnohostranné seznámení s daným tématem nebo problémem. Tento přístup nejen zlepšuje měkké kompetence nebo buduje znalosti, ale také je pomáhá uplatnit v jiných oblastech, každodenním životě nebo projektech mimo univerzitní prostředí (mj. v různých společenských iniciativách, spolupráci s nevládními organizacemi,

Towards Modern Slavic Studies – 2020-1-PL01-KA203-081976, 2020 Erasmus+ Strategic Partnerships for higher education

01 – Book of Good Practices

veřejnou správou, podnikatelskými subjekty). Například znalost historie jazyka může pomoci pochopit etnické nebo obecněji mezikulturní konflikty, diskuse ve třídě (viz metody uvedené v části o aktivizaci studentů) pomůže přizpůsobit se různým perspektivám a rozvíjet vyjednávací nebo mediační dovednosti s využitím vhodně zvolených argumentů. Stejně tak se adekvátní znalost kultury, historie a jazyka dané oblasti v kombinaci se znalostmi a dovednostmi získanými v kurzech měkkých dovedností bude hodit při práci v multietnických nebo multikulturních týmech, při řízení projektů apod.

ROZVOJ A ZDOKONALOVÁNÍ MĚKKÝCH DOVEDNOSTÍ

Pracovní metody (např. debata, diskuse) určené ke zlepšení schopnosti zaujmout různá stanoviska a argumentovat

Metody, jako je debata a diskuse, rozvíjejí měkké dovednosti, učí, jak vhodně vytvářet a prezentovat argumenty, rozvíjejí schopnosti kritického a tvůrčího myšlení. Studenti jsou s těmito metodami pravděpodobně obeznámeni z dřívějších fází vzdělávacího procesu, ale je vhodné jim na začátku kurzu vysvětlit, co je to konkrétní typ debaty (panelová, plenární, neformální, oxfordská, sokratovská) a čím se liší od ostatních.

V kurzech literatury nebo kulturologie se dobře osvědčuje sokratovská diskuse, která pomáhá prohloubit analýzu vybraného textu a motivuje studenta k promyšlené argumentaci. Panelové nebo oxfordské diskuse naopak zlepšují dovednosti rychlé a přesné argumentace, dobré komunikace a ovládání neverbálního projevu. Plenární nebo (zejména) neformální diskuse umožňují aktivizaci studentů na začátku kurzu a/nebo shrnutí a zhodnocení kurzu (diskuse o tom, co se studentům během kurzu líbilo, co pro ně bylo důležité a co nikoliv – např. pomocí metody košíku a kufru).

01 – Book of Good Practices

Možnost vžít se do role experta

Umožnit studentům převzít roli odborníků (v různé míře: expertní panely, skládačka, světová kavárna, projektové metody), osvojit si a zdokonalit dovednosti vyhledávání a analýzy informací, konstrukce výroků, argumentace, prezentace vlastních myšlenek a kritické myšlení mají pozitivní dopad na rozvoj studenta a připravují ho také na fungování ve světě mimo univerzitu.

Tím, že se student co nejlépe seznámí s danou látkou, může mít pocit, že je odborníkem, vidí, že jeho názor má váhu, může být schopen prezentovat fakta, která dosud nebyla známa zbytku skupiny nebo dokonce přednázejícímu. „Expertní“ prvky se objevují v mnoha aktivačních metodách a při jejich používání je vhodné tento rozměr zdůraznit. Důležité je také umět klást studentům otázky a zlepšit jejich schopnost sestavit souvislou výpověď a vyrovnat se s tím, že ne vždy znají odpověď na otázku.

Možnost vžít se do role kritika/analytika

Podobně jako možnost vžít se do role experta má i převzetí role kritika/analytika pozitivní dopad na rozvoj měkkých dovedností studentů. Tuto metodu doporučujeme používat zejména v hodinách literatury, kultury a překladu. V případě hodin literatury a kulturních studií může být tato metoda použita k přípravě recenze knihy nebo divadelní hry nebo k analýze široce vymezeného kulturního textu s využitím dříve získaných teoretických a analytických nástrojů. Pro studenty je nesmírně důležité, aby mohli své znalosti a dovednosti uplatnit v praxi, a právě tímto způsobem je zdokonalit. V oblasti (praktické) kritiky překladu se studenti učí o relativitě a subjektivitě hodnocení, mohou si vyzkoušet své dovednosti, všímat si cizích i vlastních chyb, což by mělo vést k sebereflexi a snaze vyvarovat se podobných pochybení v budoucnu. Seznámení s kritikou překladu zahrnuje úvod do základních modelů hodnocení kvality překladu pro různé typy textů, jako je tříступňový model nebo dynamický přístup k hodnocení kvality překladu. Studenti se také seznámí s typologií překladatelských chyb, např. syntagmatické – povrchové/doslovné/automatické překladatelské chyby, (chybné) interpretační chyby, implementační chyby, metatranslační chyby. Znalosti a dovednosti získané v roli kritika lze navíc úspěšně uplatnit i v jiných předmětech a také profesně.

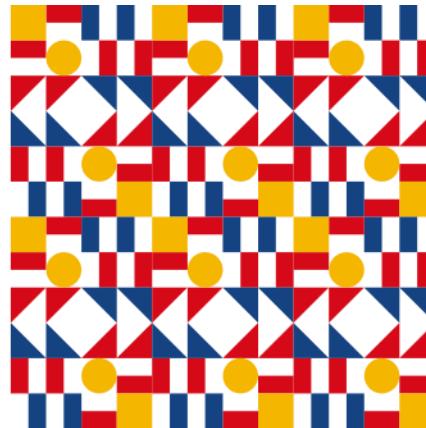

01 – Book of Good Practices

PROPEDEUTICKÁ, PAMĚŤOVÁ A JAZYKOVÁ CVIČENÍ, CVIČENÍ NA ROZVOJ KOGNITIVNÍCH A KOMUNIKAČNÍCH DOVEDNOSTÍ TLUMOČNÍKŮ

Specifický převod textu z jednoho jazyka do druhého, jakým rozumíme ústní tlumočení, vyžaduje také vysvětlení kognitivních procesů spojených s tlumočením a praktický nácvik dovedností používaných v tlumočnické praxi. Při praktických cvičeních je vhodné zaměřit se především na dvě složky tlumočníkovy kompetence – práci s řečí a hlasem na jedné straně a kognitivní schopnosti (tj. procesy zpracování informací) na straně druhé. Důležité je především zamyslet se nad dostupnou metodikou a současnými trendy v oboru, které jsou potřebné zejména při konsekutivním (a simultánním) tlumočení. Během praktických seminářů se studenti seznámí s kognitivními procesy při tlumočení, duševní energií, schopnostmi a dalšími požadavky a podmínkami nezbytnými pro kvalitní tlumočnickou práci. Velká část seminářů je založena na konkrétních tlumočnických cvičeních (paměťových a jazykových). Pozornost je věnována jak tréninku specifických kognitivních dovedností (koncentrace, paměťové schopnosti, rozvoj kreativity tlumočníka), tak cvičením umožňujícím rozvoj a zdokonalení mluvních dovedností, zaměřeným mimo jiné na slovní přízvuk, dýchání, správnou výslovnost. Mezi tyto strategie patří stínování, metody vizualizace informačního obsahu atd.

Towards Modern Slavic Studies

Ирена Богочова, Јасминка Делова-Силјанова, Јоана Дердовска, Малгожата Калита, Симона Мизерова, Јиржи Муриц, Каролина Поспишил-Хофмањска, Јана Раџлавска, Лидија Танушевска, Дариуш Ткачевски

Towards Modern Slavic Studies – 2020-1-PL01-KA203-081976, 2020 Erasmus+ Strategic Partnerships for higher education

Towards Modern Slavic Studies

01 – Book of Good Practices

БЕЛЕЖНИК НА ДОБРИ ПРАКТИКИ

Towards Modern Slavic Studies – 2020-1-PL01-KA203-081976, 2020 Erasmus+ Strategic Partnerships for higher education

2

01 – Book of Good Practices

СОДРЖИНА

Спојување часови во форма на работилници	7
метод на превртена училиница	8
интеграција на групата	9
разнообразност на активности и материјали	10
Разнообразност на материјали: графикони, иконографикони, Różnorodność materiałów: grafiki, ikonografiki, активизирачки онлајн алатки	10
Активирање на студенти: да создаваат содржини, графикони, планови за работа	11
Активирање на студенти: семестар со берза на информации	11
Активирање на студенти: наставни методи.....	12
World cafe	12
методот на 6 мислени шапки на едвард де боно	13
Jigsaw (сложувалка)	14
Етичка читанка	15
спирална анализа и интерпретација на текстови од културата	15
Активирање на студенти: Why – What – How?	16
Активирање на студенти: творечки задачи	17
Активирање на студенти: егзекутивност и реализација	17
Активирање на студенти: грижа за добра атмосфера	18
кумулација на презентации	19

Towards Modern Slavic Studies – 2020-1-PL01-KA203-081976, 2020 Erasmus+ Strategic Partnerships for higher education

01 – Book of Good Practices

повратна информација	20
проектирање алатки за оцена на сопствената работа (peer-review)	21
мотивација и отвореност за разговор со студентот	22
создавање можности за нови контакти	23
делумно спирални програми на предавања	24
интердисциплинарност на наставата	25
развој и усвршување на меки компетенции	26
Методи на работа (како дебата, дискусија), кои ја усвршуваат вештината на прифаќање различни перспективи и аргументирање	26
Влегување во улога на експерт	26
Влегување во улога на критичар / аналитичар	27
Пропедевтски, мемориски и јазични вежби, вежби што ги развиваат спознајните и комуникациските способности на преведувачите	28

01 – Book of Good Practices

На следниве страници го претставуваме каталогот на добри практики во високото образование, кој членовите на преоктниот тим Towards Modern Slavic Studies успешно го реализираат за време на наставата на своите часови или со кои тимот имаше прилика да се запознае за време на работата на проектот и да ги примени за време на пилот часовите (в. Output O4 – Pilotage Report).

01 – Book of Good Practices

МАТЕРИЈАЛИ ОД КУРСЕВИТЕ НА ЕДНО МЕСТО

Собирањето материјали на едно место, најдобро на платформа, до која имаат пристап сите што го држат дадениот курс, овозможува транспарентност и побрзо оперирање со документите. Тоа е шанса за заемна инспирација на наставниците, а материјалите може да бидат дополнувани, модификувани и актуализирани во текот на претстојните години. Материјалот може да се подели на одделни папки соодветни за конкретни часови или теми. Проверен начин е поделба на материјалите на оние кои ги користи наставникот и оние кои се достапни за студенти.

Добро решение, кое беше тестирано во рамките на курсот по историја на литературата, е да се споделат на почетокот на семестарот сите материјали, со кои студентите треба да работат во текот на неколкуте месеци. Студентите позитивно ја оценија оваа практика. Споделувањето на сите материјали ќе им овозможи на студентите работа со свое темпо, во време кое за нив е оптимално. Тоа врди со плод и при подлабоката анализа на текстовите, на кои студентите можеа да им посветат повеќе време.

Пред да стекнеме искуство со далечинската настава за време на пандемијата, за собирање материјали ги користевме платформите: Padlet, Trello, Projected, Wakelet. Добрата страна беше тоа што сите материјали беа на едно место, а, сепак, секојпат новата група требаше да се запознава со функциите на конкретната платформа. Голем минус беше тоа што една од користените платформи престана да работи и материјалите што беа поставени таму се загубија. Друга закана е тоа што платформата може да го промени бесплатниот пристап во платен и не можеме да им наметнуваме на студентите да плаќаат претплата.

Шлезискиот Универзитет ја користи платформата MS Teams и Moodle. Притоа времето и практиката покажаа дека студентите ја претпочитаат платформата MS Teams, бидејќи повеќето наставници ја употребуваат, а нејзините функции и апликации се веќе добро познати. Освен тоа, Шлезискиот Универзитет на наставниците и на студентите им доделува пристап до MS OneDrive, на кој може не само да се чуваат резервни копии, туку и да се создаде SharePoint. И MS Teams, како и MS OneDrive се позитивно оценувани од студентите, а служењето со нив е интуитивно.

СПОЈУВАЊЕ ЧАСОВИ ВО ФОРМА НА РАБОТИЛНИЦИ

Некои часови е добро да се организираат во поинаква временска формула од онаа од 90 минути секоја седмица. На пример, часовите посветени на преводот вреди да се одржат во форма на подолги (блок) работилници. Студентите, на пример, се среќаваат двапати во семестарот на цел ден. Имаат прилика да ги дискутираат и извежбаат техниките, анализата, направените преводи во тематски блокови. Во таква формула може да се поканат да учествуваат студенти од неколку различни групи. Тоа овозможува и ангажирање на најдобрите стручњаци, кои би ги воделе конкретните делови/блокови.

Формата на работилници е атрактивна поради широкиот спектар на методи што може да се употребат. Како добра се докажува формулата на тандемското предавање, практични методи, групна работа, симулација. Ова решение се покажа како добро и за време на далечинската настава. Позитивно беше оценето од учесниците на курсот, меѓу другото, и поради фактот што можат да пsvетат повеќе време на дадена тема истовремено, потоа да промислат добро за некои од проблемите и по извесно време да земат учество во следните работилници поврзани со таа тема. Формата на работилни му го олеснува на наставникот проектирањето на курсот и реализирањето на воспоставување спирална форма на прекажувањето на знаењето.

Најдобар пример, со кој може да се пофалиме, е серијата преведувачки работилници во различни јазични комбинации, што ја реализиравме за време на далечинската настава пролетта, 2021 година. Идејата на проектот Towards Modern Slavic Studies настана уште во времето пред COVID-19. Уште тогаш гледавме голем потенцијал во далечинската комуникација, која сакавме да ја искористиме во одржувањето часови и контактите со универзитетските центри оддалечени од нас илјадници километри. Пандемијата ја забрза реализацијата на нашите планови. Идејата за далечинско образование за кусо време доби незамислив опсег и динамика. Побогати со искуство на далечинска настава подготвивме работилници за група филологи од Скопје (Северна Македонија), Острара (Република Чешка) и од Катовице (Полска). Во формулата за работилници го употребивме методот на превртена училиница – пред средбата им ги споделивме на учесниците филмовите што ги снимивме, инфографиконите, текстовите и линковите до интернет базите. На тој начин

01 – Book of Good Practices

учесниците, иако од различни университетски центри, имаа заедничка појдовна база. Во рамките на конкретните тематски блокови наставниците посегнуваа по различни активности. Добро решение беше правењето парови, во кои лицата потекнуваат од две различни земји. Интеракцијата меѓу нив се засноваше не само на решавање на задачите, туку и на градење социјални компетенции. За задачите во помали групи или парови ја употребуваме функцијата соби во MS Teams. За создавање графички материјали се служиме со платформата Canva, за квизови и игри ги користиме, меѓу другите, апликациите Quizizz, Kahoot, Nearpod; за анкети – Mentimeter.

МЕТОД НА ПРЕВРТЕНА УЧИЛНИЦА

Методот на превртена училиница се заснова на споделување на подготвените материјали од наставниците пред средбата (тоа може да бидат филмови кои ги снимиле наставниците, како и различни видови инфографикони, презентации, слики, текстови, линкови до интернет информации). Материјалите се споделени доста порано, за да можат учесниците подобро да се запознаат со нив во свое темпо, благодарение на што, иако потекнуваат од различни университетски центри, ќе имаат заедничка појдовна база. Запознавањето со теоретскиот материјал пред часовите вродува со поинтересна дискусија за време на средбата со групата. Има време за подлабоки анализи. Дури и ако не се испратени сите мериторни информации на студентите пред часовите и се искористат само елементите на превртената училиница, наставникот и така добива многу на време за практични вежби и за дискусија.

Практиката покажа дека студентите коректно се запознаваат со подготвените материјали од наставникот, сакаат да дискутираат, а по запознавањето на споделените материјали доаѓаат на часови со различни размислувања, рефлексии. Методот на превртената училиница им дава на студентите избор и ја зема во обзир нивната разнообразност. Учесниците на курсот може да се задлабочат во предложената тема во различен степен. На часовите имаат прилика да ги споделат своите размислувања или со резултатите на сопствените пребарувања. Работата со студентите за време на епидемијата со COVID-19 покажа дека во средбите на групата на часовите на прво место избиваат социолошките и психолошките аспекти. Методот на превртената училиница во овој период обезбеди пренесување на знаењето во опфат што младите луѓе во различни животни ситуации можеа да го прифатат.

01 – Book of Good Practices

Еден од аспектите на овој метод е времетраењето на подготовките на материјалите. Треба внимателно да се изберат и обработат. Предноста на ова решение е што материјалите може да се искористат во неколку групи или со следните генерации студенти. Сепак, треба да се има на ум постојаното ажурирање на материјалите. Што се однесува до средствата, филмовите ги правиме во апликацијата Loom, Screencast-o-matic, PowerPoint, Windows Movie Maker, iMovie. Користиме и снимање на фрагменти на изворни текстови или предавања на диктафон. Добро оценети од студентите се документите, во кои се преплетуваат линкови и куси текстови со објаснувања. Многу полезна и едноставна за користење е платформата Canva, која овозможува создавање различен вид графички материјали, како и порталот Collabora Office, во кој може заеднички да се создаваат и да се споделуваат текстови и документи. Треба да се има на ум дека боите ја поттикнуваат меморијата и дека изборот на font и геометриски облици, исто така, може позитивно да повлијае на приемот и запаметувањето на содржината.

Овој метод многу добро се покажува кај различни предмети, сепак, најмногу искуство имаме со часовите од областа на историјата на литературата. Интернетот нуди богати содржини, па, затоа во подготовките на материјалите се наоѓаат презентации, надоврзувања на уметнички дела и предавања на стручњаци, поврзани со темата. Палетата на можности е многу богата.

ИНТЕГРАЦИЈА НА ГРУПАТА

За време на подготовките и одржувањето на часовите добро е да се земе предвид динамиката на групата / групите. Добрата атмосфера создава подобри услови за учење. Практика, која се покажа како добра, е предодредување повеќе време за почетната интеграција на групата. Особено во случај на тешки и макотрпни предмети, како и во случај на мешани групи. Фазите на развој на групата стануваат видливи и за време на конкретни активности и проектни задачи, сепак, обрнувањето особено внимание на првиот впечаток и на првиот час, дури и ако тоа е на сметка на пренесувањето на првите мериторни информации, вродува со плод во текот на траењето на целиот курс и позитивно влијае на односите во групата, како и на односот наставник – ученик / студент.

За време на проектирањето на работилниците треба добро да се испланира повеќе време за претставување на учесниците. Најдноставната верзија на оваа активност се заснова на претставувањето во форма „ве молам кажете неколку збора за себе, а на крај

01 – Book of Good Practices

ве молам да го кажете името на лицето, кое треба да биде следно". Од нашите искуства произлегува дека учесниците кажуваат занимливи интереси, кои се почеток на подолга размена на реченици и споделување на своите пасии. Треба да се земе тоа предвид при планирањето на распоредот. Штета е да се брзаат учесниците уште на самиот почеток на средбата.

Доколку работилниците се одвиваат онлајн, може да се искористи методот на претставување со помош на сликачка (учесникот споделува фотографија или цртеж и кажува неколку збора за тоа зошто токму таква слика изbral) или предмет што му е при рака (слично како со сликата – учесникот кажува неколку збора за тоа, каква врска има предметот со него).

РАЗНООБРАЗНОСТ НА АКТИВНОСТИ И МАТЕРИЈАЛИ

Разнообразност на материјали: графикони, иконографикони, Różnorodność materiałów: grafiki, ikonografiki, активизирачки онлајн алатки

Аспект на часовите, кој студентите го ценат е разнообразноста на предложените активности и материјали. Дури и ако темата се чини еднолична, треба да се размисли какви начини да се искористат за нејзина презентација – слики, графикони, снимки, загатки. Студентите го ценат квалитетот на изработката на материјалите.

Постојат многу публикации, интернет страници, блогови, на кои наставниците се делат со своите идеи, инспирирајќи се меѓусебно. На тој начин може да се добијат линкови до алатки, благодарение на кои самите може да генерираме крстозборки, осмосмерки, квизови, тркало на среќата и други форми, кои ќе го направат материјалот што го прикажуваме попривлечен. Голем број апликации е достапна на платформата LearningApps.

01 – Book of Good Practices

Активирање на студенти: да создаваат содржини, графикони, планови за работа

Може да се предложи студентите сами да направат инфографикон или скичноут на дадена тема. Потоа може да се споредат направените трудови и да се предложи студентите сами да ја изберат најдобрата/ најуспешната изведба на задачата. Може да се поттикнат студентите на дадена тема да создадат за своите колеги и колешки интересен план за работа, а потоа – во рамките на проценување на нивната работа – да се искористи на часовите.

Активирање на студенти: семестар со берза на информации

Елемент во организацијата на едносеместралниот курс може да биде студентите редовно да бараат информации за обработуваните теми. За да се избегне автоматското побарување на најполуларните интернет пребарувачи, наставникот ги вклучува во часовите. Студентите на почетокот на семестарот се делат на тричлени групи. На секој следен час студентите од една од групите ги објавуваат своите предлози за материјали за читање / слушање / гледање. Може да се работи за самостојно пронајдена статија од печатот, објава на блог, аудио материјал, видео и сл. Изворот не мора да биде научен, а неговиот квалитет и веродостојност ќе биде, исто така, тема за разговор за време на часовите. Еден студент предложува еден линк непосредно пред часовите, за да можат останатите да стасаат да се запознаат со материјалот. За да има ред треба на почетокот на семестарот да се направи распоред и да се запише, во кој ден материјалите треба да бидат објавени од студентите, на пр., ако часовите се одржуваат во четвртоците, студентите треба да ги споделат своите предлози до понеделник во 18 часот (терминот се договора со студентите). Студентите треба да се предупредат материјалите да не бидат преопширни (времето за запознавање со овие дополнителни материјали, да не го пречекорува времето што треба да се посвети, на пример, на читањето статија од силабусот).

Важно: освен самиот материјал, студентот треба да постави отворено прашање, што се однесува на него. На првите часови треба да предодреди доволно време за објаснувањето на карактерот на очекуваните прашања. Во случај на некои видови часови групата и наставникот може да се задоволат со квиз прашање што ќе провери дали групата го знае материјалот, сепак, значително поинтересна

01 – Book of Good Practices

дебата предизвикуваат, на пример, проблемски прашања, интерпретативни, чие што формулирање може да бара повеќе размислување.

Активирање на студенти: наставни методи

На етапата на проектирање на курсот треба да се размисли какви активности одговараат на дадена тема и да се обрати внимание на тоа, една активност да не се повторува неколку пати по ред. Доколку на еден час студентите создаваат карта на мисли (на табла или во апликација, на пример, mindomo), на следниот час може да се искористи „кафанскиот метод“ (world cafe), на трети дискусијата со користење на 6 шапки на Едвард де Боно или да се воведе еден од методите на тандемско предавање (на пр. Jigsaw classroom), а потоа да се поsegне по проектниот модел итн. Кога наставникот има повеќе време, може да користи и потешки методи, кои даваат добри ефекти на научување, како на пр. етичко читање или спирална анализа / интерпретација на текстови од културата.

WORLD CAFE

Исто толку важен елемент во текот на часовите се дејностите кои ја активираат групата. За таа цел може да се употребат задачи во кои студентите може да се движат по училиницата, во кои мора да го сменат местото или живо да реагираат, како на пр. методот world cafe, кој го сметаат и за метод на кафанска атмосфера. Овој метод се покажува како одличен во големи и мешани групи. Студентите се делат на неколкучлени групи, кои седнуваат на избрани маси / клупи. За секоја маса има подготвено определена тема или аспект на обработуваниот проблем или текст на часот. Студенти заеднички го обработуваат дадениот аспект / тема, а потоа преминуваат на друга маса/ тема. На секоја маса седи модератор, кој е единствениот што не преминува на други маси и ова лице ги пишува забелешките што произлегуваат од дискусијата, а подоцна ги презентира на форумот на групата. Секоја следна група се запознава со ефектите на работата

01 – Book of Good Practices

на своите претходници, базирајќи се во своите дискусиии на нивните согледувања или создадени материјали. Кога веќе сите групи ќе ги обработат во целост проблемите / аспектите, доаѓа време за сумирање на работата: модераторите ги презентираат во целост материјалите изработени на масата. Во овој метод особено внимание треба да се обрати на персоналните предиспозиции на лицата избрани за модератори. Не треба никој да биде принуден на таа улога, како најдобра се покажува молбата да се јават доброволци, евентуално да се назначат лица, кои нема да се чувствуваат многу непријатно да се изразуваат на форумот на групата.

МЕТОДОТ НА 6 МИСЛЕНИ ШАПКИ НА ЕДВАРД ДЕ БОНО

Методот на 6 мислени шапки на Едвард де Боном помага – слично на world cafe – да се погледне на дадениот проблем од различни перспективи, но се значително се разликува од методот на кафански маси и се покажува како добар во работата, дури и со помали групи (како мешани, така и еднообразни). Оваа техника помага да се подредат информациите или да се сконцентрира на избран аспект на проблемот, што е полезно и во ефективната комуникација за време часовите, во градењето аргументација или јасни и разбирливи искази. Методот се заснова на прифаќање едно по друго различни перспективи што им се предодредени на шапките. Првата, белата шапка е алоргија на објективното гледање („Тоа е тоа што е“) и ја предлагаме таа перспектива на почетокот на часот / обработувањето на даден проблем. Објективизмот може да биде тежок, па, се обидуваме едноставно да дадеме чисти факти и да се потпираме на логиката, а не на интерпретацијата. Се обидуваме да избегнеме емоции. Практиката покажува дека белата шапка им прави многу проблеми на студентите, па, треба да им се помогне во изборот на проверени факти и во забележувањето дека тоа што понекогаш се дава како факти е само интерпретација („мислим дека е така“). Потоа преминуваме кон зелената шапка, која ја третираме како опција и можност („Може за тоа да зборуваме на неколку начини, значи...“). Зелената шапка го зајакнува креативното мислење и помага да се побараат нестандардни решенија. Во рамките на зелената шапка се покажува како одлична бурата на мозоци (особено во мали групи). По зелената шапка, најчесто за време на часот, ја избирајме перспективата на црната шапка (но секој наставник произволно може да го избере редоследот на шапки, а ние, сепак, советуваме секогаш да се започнува со белата), односно пессимизмот („јас сум против бидејќи...“). Прифаќањето на негативната перспектива или перспектива на негирање дадена замисла/ идеја/ проблем ни дозволува да

01 – Book of Good Practices

ги забележиме аспектите, на кои во друга ситуација би можеле да не обратиме внимание или да ги игнорираме. Црната шапка помага и да се предвидат потенцијалните закани и да се верификуваат идеите. По црната шапка време е за прифаќање на емотивната перспектива (црвената шапка) и забележувањето каков пристап имаме кон даден проблем, надоврзувајќи се на сопствените чувства („Многу ми се допаѓа...“). Следна етапа е ставањето на жолтата шапка, односно прифаќањето на оптимистичката перспектива („Ова мора да успее“) и укажување на што поголем број добри страни на даден проблем / решение. Препорачуваме посветување повеќе време на оваа перспектива бидејќи таа дава добра мотивација за дејствување. Заедничката работа завршува со сината шапка, која означува прифаќање на аналитички пристап („Ова може да се среди, а ова не“). Студентите ги собираат забелешките од претходните етапи, ги подредуваат и анализираат, обидувајќи се да останат објективни.

JIGSAW (СЛОЖУВАЛКА)

При впроведување поголема партија материјал, го предлагаме методот jigsaw. Материјалот го делиме на слични партии по обем и им го делиме на групите (треба да има толку групи, колку што имаме партии материјал), секој член на дадената група добива свој дел од материјалот за совладување, а групата заедно ја има целината од материјалот. Студентите од конкретните групи што работат на иста партија од материјалот се среќаваат во својот кружок како група експерти, го обработуваат својот дел од материјалот, дискутираат за него и решаваат на кој начин ќе го пренесат своето знаење. Потоа експертите се разотidoуваат во своите првични групи и таму секој од нив го објаснува својот дел од материјалот, благодарение на што секоја група се запознава со целиот материјал, заемно подучувајќи се. Добро е да се заврши ваквата работа во групи со проверка на материјалот – не мора да биде тоа тест, туку, на пример, ливче со реченици за дополнување, заеднички подготвена мапа на мисли.

Методот на сложувалка се покажува како добар и за решавање проблем. Тогаш студентите добиваат прашање, на кое бараат одговор во експертскиот тим, а потоа се делат со своите одлуки во појдовната група.

01 – Book of Good Practices

ЕТИЧКА ЧИТАНКА

Методот е полезен за време на часови по литература и бара од студентот вложување многу време, а од наставникот чувствителност и трпеливост. Етичката читанка се заснова, пред сè, на давање слобода на студентот и овозможување читање на литературниот текст без насочување на наставникот – студентот е тој што одлучува што е за него важно во текстот, има можност внимателно да чита и да се насочува самиот, а не преку помошни прашања или задачи од наставникот. Треба на студентите да им се даде соодветно многу време за такво читање или да им се даде за избор / да им се споделат по можност куси текстови.

За време на разговорот во однос на дадениот текст може да се вклучат и елементи на афективно читање, сконцентрирано на чувствата и впечатоците на читателот, да им се даваат називи, се отвора дискусија и мислења или чувства на другите.

СПИРАЛНА АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА ТЕКСТОВИ ОД КУЛТУРАТА

Вреди да се посегне и по спиралните анализи на текстови од културата, меѓу кои и литературни, кои може, но не мора да се применат заедно со спиралните програми на предавање. Ваквата анализа и интерпретација се покажува како многу добра на часовите по реалии, литература и културологија, што се однесуваат на различни проблеми. Ваквата анализа се заснова на обработување избрани литературни текстови (во целост или во фрагменти) од различни перспективи (сепак, ова не е методот на 6 шапки). Студентот се навраќа на веќе познатиот текст, може да го чита од друга перспектива, да пронајде нови мотиви или теми и да ги верификува своите претходни одлуки (употребувајќи, на пример, други методи на анализа и интерпретација на текстот). Може да се навраќа на текст кој веќе им е познат на студентите како главен предмет на анализа или како на контекст на друго литературно дело / прашање.

01 – Book of Good Practices

Активирање на студенти: Why – What – How?

На првите часови од даден курс вреди да се прашаат студентите зошто сакаат да го изучуваат дадениот предмет. Добро е да се прашаат за нивните мотивации и цели што си ги поставуваат. Во рамките на првото прашање (Why?) може да се поразговара за контекстот на дадениот предмет, за неговата положба меѓу другите часови, за неговата полезност. Поставувајќи го ова прашање на почетокот на курсот, студентите стануваат свесни за степенот на сопственото ангажирање. Негувајќи поддршка за напорите и истрајноста на студентите за време на траењето на целиот курс, наставникот има шанса да работи со лица кои се мотивирани и свесни за своите цели.

Второто прашање (what?), се поврзува со знаењето и вештините. Искуствата покажуваат дека студентите честопати се концентрираат само на совладување на знаењето. Но понекогаш не се свесни дека преку дадениот предмет научуваат и некои конкретни вештини.. Денес голем дел од знаењето може да го најдеме во изворите на интернет, па затоа сè поважно се чини обучувањето на компетенции поврзани со вештините. Укажувањето на ова кај студентите многу позитивно влијае на нивната ангажираност, мотивации и преземање одговорност за сопствениот интелектуален развој. Преку грижата за оваа сфера во процесот на подучување, студентот добива знаење и постигнува креативност.

Третото прашање (how?) се однесува на техниките и методите, кои се употребуваат за време на часовите. Може да се прашаат учесниците на курсот дали имаат проверени или омилени методи на предавања. Заедничката дискусија за формата на курсот создава атмосфера на дијалог, отвореност за нови решенија и позитивно влијае на чувството за влијателност на студентите. Ако методите се оптимално усогласени со потребите и префериенциите на учесниците на курсот, студентите во себе формираат стратешки пристап и насочување кон целите.

Инспирација за воведување на овој елемент на почетокот на курсот беше предлогот на тимот на CAST „Universal Design for Learning Guidelines“ достапен на интернет страницата: <https://udlguidelines.cast.org/>

01 – Book of Good Practices

Активирање на студенти: творечки задачи

Студентите ја ценат разнообразноста на активности, поддршката на креативност и давањето простор да се изразат. Овие потреби треба да се поддржуваат и соодветно да се употребуваат во наставниот процес. За време на часовите по културологија или наука за литературата како одлични се покажуваат творечките задачи, како на пример:

- пишувањето текст (како и песна) во стилот на даден автор или правец;
- тимско создавање поетска песна / текст на музика / поетска проза – во заеднички документ еден студент воведува еден стих / ред во празната tabela; последното лице го дава насловот; варијанта на оваа активност може да биде песна во две верзии (две колони една крај друга, една во еден стил, друга во друг);
- групен творечки проект: создавање снимка на песна или рецитал на материјалот напишан заеднички (сп. погоре).

Активирање на студенти: егзекутивност и реализација

Чувството на извршителност и реализација на студентите им дава многу добри ефекти; тоа може да се направи, на пример преку овозможување на студентите да учествуваат во подготовките на часовите преку избор на обработувани текстови од културата или избор на тематика на дел од часовите. Студентите во традиционалната формула на студии се одминати во создавањето сценарија за часовите, силабуси или списоци на лектири. Се разбира, нацртот на предметот треба да биде претходно разработен, за да може наставникот да се подготви за него, но давањето на студентите извесна слобода во изборот на теми на дел од часовите или списоци на лектири може позитивно да повлијае на нивната самооценка и на градењето отворен однос меѓу наставникот и студентите. Наставникот обично се служи со поголем број лектири или поголемо количество материјали, подготвувајќи предавања или вежби, па може да го прошири

01 – Book of Good Practices

списокот лектири или теми (евентуално да ја зголеми базата на материјали) и да им предложи на учесниците на часовите да го изберат тоа со што би сакале да се занимаваат. Треба да се нагласи дека наставникот е тој што го подготвува списокот, од кој студентите ќе можат да изберат определени тексти или теми. Укажувајќи им на студентите дека се важни и можат не само да учествуваат на часовите, туку и во подлабока смисла да ги прават, треба позитивно да влијае на нивната ангажираност. Таквата соработка со студентите ќе овозможи и усвршување на списокот лектири, да покаже дали претпочитаат обработка на истите литературни текстови од различни перспективи или сосема спротивно – сакаат да запознаат повеќе дела / литературни видови, не концентрирајќи се, на пр. на избраната тематика.

Активирање на студенти: грижа за добра атмосфера

Самодовербата на студентите, грижата да се чувствуваат слободно на часовите, е половина од наставниот успех. Студентот во соодветни услови не само што може интелектуално да се развие, туку и социјално. Се разбира, не треба да се откажеме од извесни барања и реализација на планот на студиите или оцената, но може и да се погрижиме за добросостојбата на студентите. При опишувањето на различните методи за активирање на студентите веќе се спомена проектирањето на часовите или активности што ќе бидат тие приспособени на предиспозициите и социјалните компетенции на учесниците. Тие полесно се спроведуваат во малите групи (подобро може да се запознаат учесниците, да се насетат нивните предиспозиции), но во поголемите, исто така, може да се редуцира стресот или чувството на неудобност (да се испуштаат студентите, да не се настојува дадената личност да биде, на пример, модератор за време на world cafe итн.).

Проверен начин на релаксирање на атмосферата и на разбивање на неудобноста, особено за време на работа во групи, е аудитивната заднина – благодарение на неа студенти слободно можат да водат дискусија, не мора да шепотат или да се плашат дека наставникот ќе чуе делови од исказот. Сепак, тоа бара од наставникот да има голема доза доверба во студентите (губење контрола над текот на работата во група, запознаеност само со ефектот на таа работа).

01 – Book of Good Practices

Добро решение е и интрото и/или аутрото: започнување и/или завршување на часот со аудиовизуелен материјал: без воведен коментар; студентите влегуваат во училиница во која се слуша музика или се еmitува аудиовизуелен материјал. Коментарот на наставникот се појавува дури по завршувањето на материјалот, што дава ефект сличен на радио емисија, влијајќи позитивно на заинтересираноста на студентите и на атмосферата во групата. Овој метод може да се искористи и за далечинската настава, како и за наставата со физичко присуство.

КУМУЛАЦИЈА НА ПРЕЗЕНТАЦИИ

Формулата на реферати обично давани на почетокот на семестарот и презентирани потоа од студентите на конкретни часови од самите нив е оценувана како монотона. Особено за време на првите семестри на студирањето, на кои се среќаваат лица со честопати нееднакво искуство во здобивањето информации, нивна организација и презентација, рефератите, исто така, не ја исполнуваат својата наменета функција. Алтернатива може да биде кумулација на студентски презентации на самиот крај на семестарот. Таквото решение, како прво, овозможува поефективно искористување на времето додека трае семестарот и ја олеснува неговата организација (отпаѓа проблемот во случај на отсуство на студентот во терминот на неговата презентација). Како второ, на тој начин се менува претпоставената функција на презентациите. Нивната најважна задача е повторување и утврдување на материјалот, со кој студентите се запознавале за време на семестарот. Дополнително, лицата кои презентираат може навистина претходно да бидат мотивирани да го прошират обработуваниот материјал.

За да се овозможи технички презентацијата на група од петнаесетина лица за време на еден час, треба да се смени и организацијата на тој час: студентите не презентираат традиционални реферати пред целата група, туку во помали подгрупи (по 3-4 лица). Таквата реорганизација е многу лесна во случај на часови на далечина (поделба во соби), а во случај на часови со физичко присуство треба да

01 – Book of Good Practices

се земе предвид можноста за организација на просторот во училиницата, да се овозможи пристап на секоја од подгрупите до електронската опрема, доколку таа е потребна за презентацијата. Со оглед на тоа што наставникот ќе има прилика да слушне само фрагменти од презентациите, студентите сами меѓусебно се оценуваат: со помош на претходно воспоставени критериуми (в. точка 9. Проектирање алатки за оценување).

Кумулацијата на презентации им овозможува на посрамежливите студенти да се извлечат од улогата на презентер во помала група на слушатели и да го намалат стресот, честопати поврзан со презентациите. Заедно со оценката peer-to-peer го зајакнува чувството на реализација на студентите.

ПОВРАТНА ИНФОРМАЦИЈА

Повратната информација е клучен елемент во процесот на подучување и учење. Добра практика е меѓусебното пренесување на таа информација. Повратната информација то може да ја добиеме од студентите може да се однесува на поконкретни курсеви или, на пример, применувани методи. На почетокот, на крајот, но и во текот на дадениот курс добро е да се прашаат студентите во форма на анкета или разговор што е на часовите добро решение, од што треба да се откажеме, што се покажува како лошо, што може да се поправи. Од една страна добиваме конкретна информација, која може да се земе предвид при проектирање на курсеви, а која потекнува директно од млади луѓе, а од друга – самите учесници на курсот добиваат сигнал дека нивното мислење е важно, дека имаат реално влијание на обликот на даден курс.

Постојат многу апликации, што го подобруваат процесот на добивање повратна информација. Од тие што најчесто ги употребуваме може да се споменат Mentimeter и GoogleForms. Како добри се покажуваат и анкетите поделени на четири полиња, во кои студентите

01 – Book of Good Practices

пишуваат што им се допаѓало, што научиле, што им недостасувало и што би сакале да има (4Ls Retrospective: Liked, Learned, Lacked, & Longed For) или го делат листот на две полиња и пишуваат што било добро, а што било неуспешно. Неколку инспиративни примери, како да се работи со повратната информација, има на интернет страницата <https://www.retrium.com/>.

Повратната информација за студентите има менлив карактер. Без обсир на етапата на реализирањето на курсот, оваа информација мора да биде во согласност со принципите на давање конструктивна повратна информација. Во практика може да се разликува опширноста на оваа информација – покуса информација по сработувањето на една вежба, по еден час, забележување во текот на процесот како постапуваат студентите. На крајот на часот индивидуалната конструктивна повратна информација за секој учесник, во која е содржано укажување на неговите јаки страни, како и областите на кои уште може да поработи. Писмената повратна информација за писмена работа треба да биде конструирана според истите принципи како и усната – приспособување на информацијата на примачот, забележување на јаките страни, обрнување внимание на она што ни се допаднало, избегнување на зборот „но“, потпирање на факти, укажување на областите, кои би можеле подобро да се обработат.

ПРОЕКТИРАЊЕ АЛАТКИ ЗА ОЦЕНА НА СОПСТВЕНАТА РАБОТА (PEER-REVIEW)

Доверувањето на студентите да ги изработат критериумите за оцена на поедини задачи или на една конкретна задача може да се покаже како уште еден начин на зајакнување на чувството на егзекутивност кај студентите. Разработувањето на тие критериуми може да се одвива за време на часот, на кој задачата е дадена за да можат студентите да се насочуваат според нив во текот на извршувањето на задачата. Работата на критериумите овозможува вежбање на компетенциите потребни кај тимската работа (преговори, одговорност). Како прво, студентите треба да ги определат критериумите за оценување и размерот, а како второ, да формулираат кои конкретни обележја ги исполнува задачата оценета со дадена вредност според даден критериум.

01 – Book of Good Practices

Веднаш по овој вид активност треба да оди дел од час или цел час одреден за искористување на алатката што ја конструирале студентите. Самите студенти тогаш ќе имаат шанса да го видат ефектот на својата работа. Истовремено, уште еднаш се зголемува чувството на егзективност, особено кога таквата оцена од рамни на себе се поклопува со евентуалната оценка од тој предмет. Таквата практика кај студентите го зголемува чувството на егзективност и е погодна за развивање на социјалните компетенции.

Проектирањето на алатки за оценување може успешно да се употреби, на пример, во случај на проектни, тимски трудови, како студентски презентации или студии на случај (в. точка 10. Кумулација на презентации)

МОТИВАЦИЈА И ОТВОРЕНОСТ ЗА РАЗГОВОР СО СТУДЕНТОТ

За време на далечинската настава јасно се чувствуаше опаѓањето на мотивацијата кај студентите. Како добро решение се покажа мотивациониот дијалог, кој ги поттикнуваше студентите во процесот на учење. Без обсир на формата на водење часови (далечинска или со физичко присуство) учесниците на курсот поефективно работат кога повремено им се упатуваат зборови на поддршка. Елементи на мотивацискиот дијалог се изразување емпатија и поттикнување на чувството на сопствена егзективност.

Мотивацијата на студентот е поврзана со неговото ангажирање во дадениот курс. Па, така, со грижа за одржување на мотивацијата на учесникот може да добиеме ангажиран, активен учесник, кој во пријатни услови подобро го совладува знаењето. Формите на поддршка и одржување на мотивацијата, кои се испреплетуваат во курсевите држени на нашите факултети се, меѓу другото, цитати со мотивациска содржина за избирање; прикажување графикони со мотивациска содржина (на пример, чекајќи да почне часот, гледајќи дека групата е заморена, во лошо расположение); од време на време препорачување на некое филмче со мотивациска содржина од платформата Ted Talks.

СОЗДАВАЊЕ МОЖНОСТИ ЗА НОВИ КОНТАКТИ

Современиот свет, парадоксално, не нуди толку интересни познанства и интеракции со друг човек, како што може да ни се чини. По меѓународните преведувачки работилници што ги организирааме, во анкетите на учесниците беше видливо задоволството од новозапознаените луѓе со врсници од друга земја. За полските студенти на недоходна насока, на која честопати се среќаваат во мал круг на луѓе, тоа беше преродувачко искуство.

Добро решение е користењето на контакти на другите факултети, кои ги имаат самите наставници. Може да се покани пријател наставник, кој би одржал сличен предмет во рамките на друга насока или на друг факултет, или, пак, од странски универзитет, за да се организира заеднички проект, панелна дискусија, работилници или студиски престој. Последнот пример е атрактивен, иако макотрпен во организациски поглед. Во случај на филологија може да се поканат студенти на полонистика од земјата, чиј јазик го учиме.

Создавањето можности за студентите да сретнат и дискутираат со лица кои имаат слични цели влијае на мотивацијата, ангажирањето и активноста на учесниците на курсот. Во уловите на нашите факултети се покажаа како добри: организирањето тандемски предавања / вежби, кога студент од повисоките години му објаснува некаков материјал на помлад колега, организирањето нацова забава, во која учествуваат студенти од дадена насока и дипломци, организирањето преведувачки работилници онлајн за групите: полски бохемисти, чешки полонисти и македонски слависти. Во случајот на други насоки, кога мериторните содржини се слични, но јазиците се различни, може да се вежба комуникација на туѓ јазик, која се однесува на областа која во иднина ќе биде поврзана со професионалната дејност на учесниците.

ДЕЛУМНО СПИРАЛНИ ПРОГРАМИ НА ПРЕДАВАЊА

Проектирањето предмети така што суштинските теми за различни курсеви (допирните точки / централните едукативни прашања, како на пример, миграцијата, преселбите, иселувањата, војните) ќе бидат обработувани од различни перспективи, што овозможува постепено градење на знаења што се однесуваат на дадениот проблем. Во курсевите по културологија, реалии и литература може делумно да се поклопат списоците на лектири или теми. Од една страна, тоа овозможува темелно запознавање и промислување на дадениот проблем, а од друга, разградување на истражувачкиот апарат на студените во рамките на знаењето што го добиваат (тие може да споредуваат, на пример, поранешни анализи на избрани текстови од културата).

Во меѓународните проекти, кога наставниците потекнуваат од различни земји, во содржините на креираните предмети тоа внесува нови перспективи. Како пример тута може да послужи канонскиот цитат од „Господинот Тадеуш“ на Адам Мицкевич: „Литво, татковино моја“, кој за Македонците или Чесите може да биде апсолутно неразбиралив – бидејќи ова го изјавува Полјак на својот мајчин јазик, а зборува за Литванија, која е посебна држава. Предметите поврзани со литература или култура мотивираат да се покренат нови теми, интерпретации или проблеми (на пример, неочигледните / непознати настани од историјата на државите, прашањата на идентитетот, споредување на народните преродби во XIX век, романтизмот итн.)Наставник од друга земја може да несе многу други идеи и перспективи, што студентите го ценат – тоа им дава можност да ја читаат добропознатата литература однови и да ја сфаќаат на поинаков начин отколку дотогаш.

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОСТ НА НАСТАВАТА

Интердисциплинарноста на часовите предложени во рамките на проектот Towards Modern Slavic Studies, пред сè, има две димензии. Програмата на студиите и сценаријата на часовите се настроени кон поврзување на знаењето со компетенциите од различни области, што овозможува соодветно запознавање со дадената тема или проблем на повеќе рамништа. Ваквиот пристап не само што ги усвршува меките компетенции и го проширува знаењето, туку и помага да се применат во други сфери, во секојдневниот живот или во проекти кои излегуваат надвор од универзитетската средина (општествени иницијативи, соработка со невладини организации, со јавната администрација, со стопанственички субјекти). На пример, знаењето од областа на историјата на јазикот може да помогне во разбирањето на етничкиот конфликт или – пошироко – меѓукултурниот конфликт, дискусијата на часовите (сп. методите представени во делот што се однесува на активирање на студенти) ќе помогне во прифаќањето различни перспективи и во развивањето преговарачки или посреднички вештини при употреба на соодветно избрани аргументи. Слично, соодветното знаење од областа на културата, историјата, јазикот на дадена област, поврзано со знаењето и вештините извежбани на часовите, кои ги формираат меките компетенции ќе бидат полезни во работата во мултиетнички и мултикультурни тимови, во менаџирање на проекти итн.

РАЗВОЈ И УСОВРШУВАЊЕ НА МЕКИ КОМПЕТЕНЦИИ

Методи на работа (како дебата, дискусија), кои ја усовршуваат вештината на прифаќање различни перспективи и аргументирање

Методите како што се дебатата и дискусијата ги развиваат меките компетенции, учат како да се градат и презентираат аргументи и ги развиваат вештините за критичко и творечко мислење. Студентите најверојатно ги знаат овие методи од поранешните етапи на образованието, но, сепак, вреди на почетокот на часот да им се објасни на што се заснова конкретниот вид дебата (панелна, пленарна, неформална, оксфордска, сократска) и по што се разликува од другите.

Во рамките на културолошките и литературните курсеви како добра се покажува сократската дискусија, која помага да се продлабочи анализата на одреден текст и го мотивира студентот на промислена аргументација. Од друга страна, панелната или оксфордската дискусија ги усовршува вештините на брза и погодна аргументација, на добра комуникација и на владеење со невербалниот говор. Пленарната или (особено) неформалната дискусија овозможуваат активирање на студентите на почетокот на часот и/или сумирање на часот заедно со негова евалуација (дискусии што се однесуваат на тоа што им се допаѓало на студентите за време на часот, што било за нив важно, а што не – на пример, со помош на методот кош и куфер).

Влегување во улога на експерт

Овозможувањето на студентите да влезат во улога на експерти (во различен степен: експертски панели, сложувалка, world cafe, проектни методи), учење и усовршување на вештините на барање и анализирање информации, градење искази, аргументирање,

01 – Book of Good Practices

претставување на сопствените мисли, критичното мислење, позитивно влијаат на развојот на студентот и го подготвуваат и за функционирање во светот надвор од универзитетот.

Студентот, запознавајќи се што подобро со дадениот материјал, може да се почувствува како експерт, гледа дека неговото мислење е важно, можеби ќе му успее да ги претстави фактите, кои порано не им биле познати на останатите од групата или дури и на наставникот. „Експертските“ елементи се појавуваат во многу активирачки методи, треба при нивната примена да се нагласува таа димензија. Суштинска е и можноста да му се поставуваат прашања на студентот и да се усврши вештината на градење кохезивен исказ и справување со фактот дека не секогаш се знае одговорот на прашањето.

Влегување во улога на критичар / аналитичар

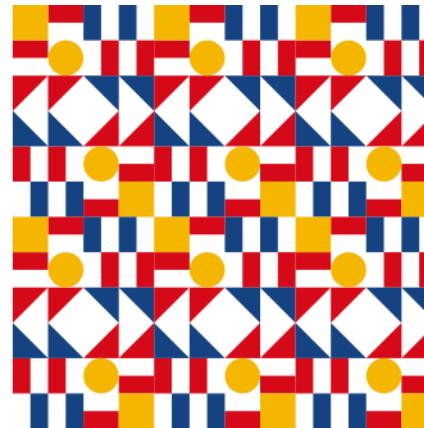
Слично како во случајот на влегување во улога на експерт, и прифаќањето на улогата на критичар/аналитичар позитивно влијае на развојот на меките компетенции. Препорачуваме применување на овој метод особено на часовите по литература, културологија и преведување. Во случајот на литературни и културолошки часови употреба на овој метод може да биде пишување рецензија за книга или настан, ќе се покаже како добра и анализа на широко разбран текст од културата со употреба на претходно совладаните теоретски и аналитички алатки. Неизмерно важно е студентите да можат своето знаење и вештини да ги применат во практиката и на тој начин да ги усвршуваат. Во сферата на (практичната) критика на преводот студентите ќе ги запознаат релативизмот и субјективноста на оцената, а можат и да ги истесираат своите вештини, да ги забележат туѓите и своите грешки, што треба да доведе до авторефлексија и обиди да се избегнуваат слични пропусти во иднина. Запознавањето со критиката на преводот опфаќа вовед во основните модели на оценување на квалитетот на преводот за различни видови текстови, како што е тростепениот модел или динамичниот пристап на оцената на квалитетот на преводот. Студентите се запознаваат и со типологијата на преведувачките грешки, на пример, грешките на синтагматско преведување – површно/букално/автоматско, грешките на (погрешна) интерпретација, грешките во реализацијата, метапреведувачките грешки. Освен тоа, знаењето и вештините добиени благодарение на влегувањето во улога на критичар, може да бидат успешно искористени за време на други часови, како и во професионалната работа.

ПРОПЕДЕВТСКИ, МЕМОРИСКИ И ЈАЗИЧНИ ВЕЖБИ, ВЕЖБИ ШТО ГИ РАЗВИВААТ СПОЗНАЈНИТЕ И КОМУНИКАЦИСКИТЕ СПОСОБНОСТИ НА ПРЕВЕДУВАЧИТЕ

Специфичниот трансфер на текстот од еден јазик во друг, како што го разбирааме усното преведување, исто така, бара објаснување на спознајните процеси поврзани со усното преведување и практичната обука во областа на вештините применувани во преведувачката практика. Во текот на практичните вежби треба да се стави фокус, пред сè, на два елемента на компетенциите на преведувачот – од една страна, на говорот и работата со гласот, а од друга, на спознајните способности (односно процесите на трансформирање на информацијата). Пред сè, треба да се размисли за достапната методологија и актуелните трендови во таа област, кои се особено потребни во процесот на консективно (и симултано) преведување. За време на практичните семинари студентите ги запознаваат спознајните процеси што се случуваат при усното преведување, умствената енергија, можностите и другите барања и услови неопходни за извршување работа на преведувач со добар квалитет. Поголемиот дел од семинарите се потпира на специјални преведувачки вежби (memoriski и јазични). Се обрнува внимание и на тренингот на конкретни спознајни вештини (концентрација, способност за паметење, развој на креативноста на преведувачот), како и вежби што овозможуваат развој и усовршување на вештините на говорење, концентрирајќи се, меѓу другото, на зборовниот акцент, дишењето, исправниот изговор. Меѓу тие стратегии може да се посочат shadowing, методи на визуелизација на информациската содржина и сл.

Towards Modern Slavic Studies

Irena Bogoczová, Jasmina Delova Siljanova, Joanna Derdowska, Małgorzata Kalita, Simona Mizerová,
Jiří Muryc, Karolina Pospiszil-Hofmańska, Jana Raclavská, Lidija Tanushevská, Dariusz Tkaczewski

Towards Modern Slavic Studies – 2020-1-PL01-KA203-081976, 2020 Erasmus+ Strategic Partnerships for higher education

Towards Modern Slavic Studies

01 – Book of Good Practices

ZESZYT DOBRYCH PRAKTYK

Towards Modern Slavic Studies – 2020-1-PL01-KA203-081976, 2020 Erasmus+ Strategic Partnerships for higher education

2

01 – Book of Good Practices

SPIS TREŚCI

Zblokowanie zajęć w formie warsztatów	7
Metoda odwróconej klasy	8
Integracja grupy	9
Różnorodność aktywności i materiałów	10
Różnorodność materiałów: grafiki, ikonografiki, narzędzia aktywizujące on-line	10
Aktywizacja studentów: tworzenie przez nich treści, grafik, kart pracy	11
Aktywizacja studentów: semestr z giełdą informacji.....	11
Aktywizacja studentów: metody dydaktyczne	12
World cafe	12
Metoda 6 kapeluszy myślowych Edwarda de Bono	13
Jigsaw (układanka).....	14
Lektura etyczna	14
Spiralna analiza i interpretacja tekstów kultury	15
Aktywizacja studentów: Why – What – How?	15
Aktywizacja studentów: zadania twórcze	16
Aktywizacja studentów: sprawczość i upodmiotowienie	17
Aktywizacja studentów: zadbanie o dobrą atmosferę.....	18
Kumulacja prezentacji	19

Towards Modern Slavic Studies – 2020-1-PL01-KA203-081976, 2020 Erasmus+ Strategic Partnerships for higher education

O1 – Book of Good Practices

Informacja zwrotna	20
Projektowanie narzędzi oceny własnej pracy (peer-review)	21
Motywacja i otwartość na rozmowę ze studentem	22
Stwarzanie możliwości nowych kontaktów	22
Częściowo spiralne programy nauczania.....	23
Interdyscyplinarność kształcenia.....	24
Rozwój i doskonalenie kompetencji miękkich	25
Metody pracy (jak debata, dyskusja) doskonalące umiejętność przyjmowania różnych perspektyw oraz argumentowania	25
Wchodzenie w rolę eksperta	25
Wchodzenie w rolę krytyka / analityka	26
Ćwiczenia propedeutyczne, pamięciowe i językowe, ćwiczenia rozwijające zdolności poznawcze i komunikacyjne tłumaczy	27

01 – Book of Good Practices

Na poniższych stronach prezentujemy katalog dobrych praktyk w edukacji akademickiej, które członkowie i członkinie zespołu projektowego Towards Modern Slavic Studies z sukcesem realizują podczas prowadzonych przez siebie zajęć dydaktycznych lub z którymi zespół miał okazję zapoznać się podczas prac nad projektem i wdrożyć je podczas zajęć pilotażowych (patrz Output O4 – Pilotage Report).

01 – Book of Good Practices

MATERIAŁY KURSOWE W JEDNYM MIEJSCU

Zgromadzenie materiałów w jednym miejscu, najlepiej na platformie, do której mają dostęp wszyscy prowadzący dany kurs, pozwala na przejrzystość i szybsze operowanie plikami. Jest to szansa na wzajemne inspirowanie się prowadzących, materiały mogą być również uzupełniane, modyfikowane i aktualniane w kolejnych latach. Materiał można podzielić na oddzielne foldery odpowiadające poszczególnym zajęciom czy tematom. Sprawdzonym sposobem jest podział materiałów na te, z których korzysta prowadzący i te, które są udostępniane studentom.

Dobrym rozwiązaniem, które zostało przetestowane w ramach kursu historii literatury, jest udostępnienie na początku semestru wszystkich materiałów, z którymi studenci mają pracować w trakcie kilku miesięcy. Studenci pozytywnie ocenili tę praktykę. Udostępnienie całości materiałów umożliwia studentom pracę w swoim tempie, w czasie, który jest dla nich optymalny. Zaowocowało to również głębszą analizą tekstów, którym studenci mogli poświęcić więcej czasu.

Zanim zdobyliśmy doświadczenia z nauczania zdalnego podczas pandemii, wykorzystywaliśmy do gromadzenia materiałów platformy takie jak: Padlet, Trello, Projected, Wakelet. Zaletą było, że wszystkie materiały były w jednym miejscu, jednak za każdym razem nową grupę trzeba było zapoznać z funkcjami konkretnej platformy. Dużym minusem było, że jedna z wykorzystywanych platform przestała działać i zamieszczone tam materiały przepadły. Innym zagrożeniem jest, że platforma może zmienić darmowy dostęp na płatny i nie możemy narzucać studentom opłacenia abonamentu.

Uniwersytet Śląski, Uniwersytet Ostrawski i Uniwersytet Cyryla i Metodego korzystają z platformy MS Teams oraz Moodle. Przy czym czas i praktyka pokazały, że studenci preferują platformę MS Teams, ponieważ większość wykładowców z niej korzysta, a funkcje oraz aplikacje są już dobrze znane. Ponadto uniwersytety udostępniają wykładowcom i studentom MS OneDrive, na którym można nie tylko przechowywać kopie zapasowe, ale także stworzyć SharePoint. Zarówno MS Teams, jak i MS OneDrive są pozytywnie oceniane przez studentów, a ich obsługa jest intuicyjna.

ZBLOKOWANIE ZAJĘĆ W FORMIE WARSZTATÓW

Niektóre zajęcia dobrze jest zorganizować w innej formule czasowej niż 90 minut co tydzień. Na przykład zajęcia poświęcone tłumaczeniom warto przeprowadzić w formie dłuższych (zblokowanych) warsztatów. Studenci spotykają się na przykład dwa razy w semestrze na cały dzień. Mają okazję omówić i przećwiczyć techniki, analizę, wykonanie tłumaczenia w blokach tematycznych. W takiej formule można zaprosić do uczestnictwa studentów z kilku różnych grup. Umożliwia to również zaangażowanie najlepszych specjalistów, którzy poprowadzą poszczególne części/bloki.

Forma warsztatów jest atrakcyjna ze względu na szeroką gamę metod, które można wykorzystać. Dobrze sprawdza się formuła koleżeńskiego uczenia, metody praktyczne, praca zespołowa, symulacja. Rozwiązywanie to również sprawdziło się w czasie nauki zdalnej. Pozytywnie zostało ocenione przez uczestników kursu między innymi ze względu na fakt, że mogą poświęcić na dany temat więcej godzin jednocześnie, następnie przemyśleć pewne zagadnienia i po pewnym czasie wziąć udział w kolejnych warsztatach związanych z tym tematem. Forma warsztatów ułatwia prowadzącemu zaprojektowanie kursu i zrealizowanie założenia spiralnej formy przekazywania wiedzy.

Najlepszym przykładem, którym możemy się pochwalić, jest seria warsztatów tłumaczeniowych w różnej kombinacji językowej, którą zrealizowaliśmy podczas nauki zdalnej wiosną 2021 roku. Idea projektu Towards Modern Slavic Studies powstała jeszcze w czasach przed COVID-19. Już wtedy widzieliśmy duży potencjał komunikacji zdalnej, którą chcieliśmy wykorzystać do prowadzenia zajęć i kontaktów z ośrodkami akademickimi oddalonymi od nas o tysiąc kilometrów. Pandemia przyspieszyła realizację naszych planów, idea kształcenia zdalnego osiągnęła w krótkim czasie niewyobrażalny zasięg i dynamikę. Bogatsi o doświadczenia nauczania zdalnego przygotowaliśmy warsztaty dla grup filologów ze Skopje (Północna Macedonia), Ostrawy (Republika Czeska) oraz z Katowic (Polska). W formule warsztatów wykorzystaliśmy metodę odwróconej klasy – przed spotkaniem udostępniliśmy uczestnikom nagrane przez nas filmy, infografiki, teksty i linki do zasobów internetowych. W ten sposób uczestnicy, choć z różnych ośrodków akademickich, mieli wspólną bazę wyjściową. W ramach poszczególnych bloków tematycznych prowadzący sięgali po zróżnicowane aktywności. Dobrym rozwiązaniem było utworzenie par, w których osoby pochodząły z dwóch różnych krajów. Interakcja między nimi polegała nie tylko na rozwiązywaniu zadań, ale również na kształceniu kompetencji społecznych. Dla zadań w mniejszych grupach lub parach wykorzystujemy funkcję pokoi w MS Teams. W tworzeniu materiałów graficznych korzystamy z platformy Canva, dla quizów i zabaw wykorzystujemy m.in. aplikacje Quizizz, Kahoot, Nearpod; dla ankiet – Mentimeter.

METODA ODWRÓCONEJ KLASY

Metoda odwróconej klasy polega na udostępnieniu studentom przed spotkaniem przygotowanych przez nauczycieli materiałów (mogą to być nagrane przez wykładowców filmy, jak i różnego typu ikonografiki, prezentacje, zdjęcia, teksty, linki do zasobów internetowych). Materiały udostępniane są na tyle wcześnie, aby uczestnicy mogli się z nimi dobrze zapoznać w swoim tempie, dzięki czemu uczestnicy zajęć, choć pochodzą z różnych ośrodków akademickich, mają wspólną bazę wyjściową. Zapoznanie się z materiałem teoretycznym przed zajęciami owocuje ciekawszą dyskusją w trakcie spotkania z grupą. Jest czas na głębsze analizy. Nawet jeżeli nie wszystkie wiadomości merytoryczne zostaną przesłane studentom przed zajęciami i wykorzysta się jedynie elementy odwróconej klasy, prowadzący i tak zyskuje dużo czasu na ćwiczenia praktyczne i dyskusję.

Praktyka pokazała, że studenci uczciwie zapoznają się z przygotowanymi przez prowadzącego materiałami, chcąc dyskutować, a po zapoznaniu się z udostępnionymi materiałami przychodzą na zajęcia z różnymi refleksjami. Metoda odwróconej klasy daje studentom wybór i uwzględnia ich różnorodność. Uczestnicy kursu mogą zgłębiać zaproponowany temat w różnym stopniu. Na zajęciach mają okazję podzielić się swoimi przemyśleniami czy wynikami własnych poszukiwań. Praca ze studentami w czasie epidemii COVID-19 pokazała, że w spotkaniu grupy na zajęciach na plan pierwszy wysuwały się aspekty socjologiczne i psychologiczne. Metoda odwróconej klasy zapewniała w tym czasie przekazanie wiedzy w takim zakresie, w jakim młodzi ludzie, w różnych sytuacjach życiowych, mogli ją przyjąć.

Jednym z aspektów tej metody jest czasochłonność przygotowania materiałów. Należy je starannie wybrać i opracować. Zaletą tego rozwiązania jest, że materiały można wykorzystać w kilku grupach lub w kolejnych rocznikach. Należy jednak pamiętać o ciągłym uaktualnianiu materiałów. Jeżeli chodzi o narzędzia, to filmy nagrywamy w aplikacji Loom, Screencast-o-matic, PowerPoint, Windows Movie Maker, iMovie. Wykorzystujemy również nagrywanie fragmentów tekstów źródłowych lub wykładów na dyktafonie. Dobrze oceniane przez studentów są pliki, w których przeplatają się linki i krótkie teksty z wyjaśnieniami. Bardzo przydatna i prosta w obsłudze jest platforma Canva, która umożliwia tworzenie różnego rodzaju materiałów graficznych lub portal Collabora Office, w którym można wspólnie tworzyć i udostępniać teksty i pliki. Należy

01 – Book of Good Practices

pamiętać, że kolory wzmacniają pamięć oraz że dobrze czcionki i form geometrycznych również mogą pozytywnie wpływać na odbiór i zapamiętanie treści.

Metoda ta bardzo dobrze sprawdza się na różnych przedmiotach, jednak najwięcej doświadczeń mamy z zajęciami z zakresu historii literatury i przekładu. Internet oferuje bogate zasoby treści, dlatego w przygotowanych materiałach znajdują się prezentacje, odniesienia do powiązanych z tematem dzieł sztuki, wykłady specjalistów. Paleta możliwości jest bardzo bogata.

INTEGRACJA GRUPY

Podczas przygotowania i prowadzenia zajęć dobrze jest uwzględnić dynamikę grupy / grup. Dobra atmosfera stwarza lepsze warunki dla uczenia się. Dobrą praktyką, która się sprawdziła, jest przeznaczenie większej ilości czasu na początkową integrację grupy. Szczególnie w przypadku przedmiotów trudnych i wymagających, a także w przypadku grup mieszanych. Fazy rozwoju grupy uwidaczniają się również podczas poszczególnych zajęć czy zadań projektowych, jednak zwrócenie szczególnej uwagi na pierwsze wrażenie i pierwsze zajęcia, nawet jeżeli odbywa się to kosztem przekazania pierwszych ważnych wiadomości merytorycznych, owocuje w trakcie trwania całego kursu i wpływa pozytywnie na relacje w grupie oraz relacje nauczyciel – uczeń / student.

Podczas projektowania warsztatów dobrze zaplanować dłuższy czas na przedstawienie się uczestników. Najprostsza wersja tej aktywności polega na przedstawieniu się w formie „proszę powiedzieć kilka słów o sobie, a na koniec proszę wymienić imię osobę, która ma opowiedzieć o sobie jako następna”. Z naszych doświadczeń wynika, że uczestnicy wymieniają ciekawe zainteresowania, które są początkiem dłuższej wymiany zdań, dzielenia się swoimi pasjami. Trzeba to wziąć pod uwagę przy planowaniu harmonogramu. Szkoda ospieszać uczestników już na samym początku spotkania.

01 – Book of Good Practices

Jeżeli warsztaty odbywają się online, można wykorzystać metodę przedstawienia się za pomocą obrazu (uczestnik udostępnia zdjęcie lub rysunek i opowiada kilka słów, dlaczego akurat taki obraz wybrał) lub przedmiotu, który ma się pod ręką (podobnie jak ze zdjęciem - uczestnik mówi kilka słów o tym, jaki związek ma ten przedmiot z jego osobą).

RÓŻNORODNOŚĆ AKTYWNOŚCI I MATERIAŁÓW

Różnorodność materiałów: grafiki, ikonografiki, narzędzia aktywizujące on-line

Docenianym przez studentów aspektem zajęć jest różnorodność proponowanych aktywności i materiałów. Nawet jeżeli temat wydaje się jednorodny, warto zastanowić się, jakie sposoby wykorzystać do jego prezentacji – obrazy, grafiki, nagrania, zagadki. Studenci doceniają jakość wykonania materiałów.

Istnieje wiele publikacji, stron internetowych, blogów, na których nauczyciele dzielą się swoimi pomysłami, inspirując się nawzajem. Można uzyskać w ten sposób linki do narzędzi, dzięki którym samemu można wygenerować krzyżówkę, wykreślankę, quiz, koło fortuny i inne formy, które uatrakcyjnią przekazywaną przez nas materiał. Duża ilość aplikacji dostępna jest na platformie LearningApps.

01 – Book of Good Practices

Aktywizacja studentów: tworzenie przez nich treści, grafik, kart pracy

Można zaproponować, by studenci sami wykonali infografikę lub sketchnote na dany temat. Następnie można porównać wykonane prace i zaproponować, żeby to sami studenci wybrali najbardziej trafne/udane wykonanie zadania. Można zachęcić studentów, aby na dany temat stworzyli dla swoich koleżanek i kolegów ciekawą kartę pracy i następnie – w ramach docenienia ich pracy – wykorzystać ją na zajęciach.

Aktywizacja studentów: semestr z giełdą informacji

Elementem organizacji semestralnego kursu może być regularne poszukiwanie przez studentów informacji na omawiane tematy. Aby wyjść naprzeciw odruchowi poszukiwań w najpopularniejszych wyszukiwarkach internetowych, prowadzący włącza je do zajęć. Studenci zostają na początku semestru podzieleni na 3-osobowe grupy. Na każde kolejne zajęcia studenci z jednej z grup zgłoszą swoje propozycje materiałów do przeczytania/posłuchania/obejrzenia. Może chodzić o znaleziony samodzielnie artykuł prasowy, wpis na blogu, materiał audio, video itp. Źródło nie musi być naukowe, a jego jakość i wiarygodność będzie również tematem rozmowy podczas zajęć. Jeden student proponuje jeden link odpowiednio wcześniej przed zajęciami, tak, by pozostali zdążyli się z materiałem zapoznać. Dla porządku warto na początku semestru ustalić i zapisać, w jakim dniu materiały mają być przez studentów publikowane, np. jeśli zajęcia odbywają się w czwartki, studenci mają zamieścić swoje propozycje do poniedziałku do godziny 18 (termin ustalany ze studentami). Studentów warto uczuścić, by materiały nie były zbyt obszerne (by czas zapoznania się z tymi dodatkowymi materiałami łącznie nie przekroczył czasu, który trzeba poświęcić np. na przeczytanie artykułu z sylabusa).

Ważne: oprócz samego materiału student ma zadać otwarte pytanie, które go dotyczy. Na pierwszych zajęciach warto przeznaczyć wystarczająco dużo czasu na wyjaśnienie charakteru oczekiwanych pytań. W przypadku niektórych rodzajów zajęć grupa i prowadzący mogą zaspokoić się pytaniem quizzowym sprawdzającym, czy grupa zna materiał, jednak np. znacznie ciekawszą debatę przyniosą pytania problemowe, interpretacyjne, których sformułowanie może wymagać więcej namysłu.

01 – Book of Good Practices

Aktywizacja studentów: metody dydaktyczne

Na etapie projektowania kursu warto zastanowić się, jakie aktywności pasują do danego tematu i zwrócić uwagę na to, by jedna aktywność nie powtarzała się kilka razy z rzędu. Jeżeli na jednych zajęciach studenci tworzą mapę myśli (na tablicy lub w aplikacji, np. mindomo), na kolejnych można wykorzystać „metodę kawiarnianą” (world cafe), na innych dyskusję z wykorzystaniem 6 kapeluszy myślowych Edwarda de Bono czy wprowadzić jedną z metod koleżeńskiego uczenia się (np. Jigsaw classroom), następnie siegnąć po metodę projektową itd. Gdy prowadzący ma więcej czasu, może skorzystać z metod trudniejszych, ale dających bardzo dobre efekty nauczania, jak np. lektura etyczna czy spiralna analiza/interpretacja tekstów kultury.

WORLD CAFE

Niemniej ważnym elementem w trakcie zajęć są działania aktywizujące grupę. Można wykorzystać w tym celu zadania, przy których studenci muszą poruszać się w sali, w których muszą zmienić miejsce lub żywo reagować, jak np. metoda world cafe, określana też jako metoda kawiarnianej atmosfery. Ta metoda sprawdza się świetnie w dużych i mieszanych grupach. Studenci dzieleni są na kilkuosobowe zespoły, które siadają przy wybranych stolikach / ławkach. Do każdego stolika przyporządkowany jest określony temat bądź aspekt omawianego podczas zajęć problemu czy tekstu. Studenci omawiają wspólnie dany aspekt/temat, a następnie przechodzą do innego stolika/tematu. Przy każdym stoliku siedzi moderator, który jako jedyny nie przechodzi do innych stolików, osoba ta zbiera spostrzeżenia wynikające z dyskusji, a później prezentuje je na forum grupy. Każdy kolejny zespół zapoznaje się z efektami pracy swoich poprzedników, bazując w swojej dyskusji na ich spostrzeżeniach czy stworzonych przez nich materiałach. Gdy już wszystkie grupy omówią całość zagadnień/aspektów, przychodzi czas na podsumowanie pracy: moderatorzy prezentują całość materiałów wypracowanych przy stolikach. Przy tej metodzie należy zwrócić szczególną uwagę na predyspozycje

01 – Book of Good Practices

osobowościowe osób wybranych na moderatorów. Nie powinno się nikogo zmuszać do tej roli, najlepiej sprawdza się poproszenie o zgłoszenie się ochotników, ewentualnie wyznaczenie osób, które nie będą czuły się bardzo niekomfortowo, wypowiadając się na forum grupy.

METODA 6 KAPELUSZY MYŚLOWYCH EDWARDA DE BONO

Metoda 6 kapeluszy myślowych Edwarda de Bono pomaga – podobnie jak world cafe – spojrzeć na dany problem z różnych perspektyw, jednak różni się znaczco od metody kawiarnianych stolików i sprawdza się w pracy nawet z mniejszymi grupami (zarówno mieszanyimi, jak i jednorodnymi). Technika ta pomaga uporządkować informacje oraz skupić na wybranym aspekcie zagadnienia, co bywa pomocne także w efektywnej komunikacji podczas zajęć, budowania argumentacji czy jasnych i zrozumiałych wypowiedzi. Metoda polega na przyjmowaniu kolejno różnych perspektyw przypisanych do kapeluszy. Pierwszy, biały, kapelusz jest alegorią obiektywnego spojrzenia („To jest tym, czym jest”), zwykle proponujemy tę perspektywę na początku zajęć / omawiania danego problemu. Obiektywizm może być trudny, staramy się więc podać po prostu czyste fakty i opierać się na logice, a nie na interpretacji. Staramy się unikać emocji. Praktyka pokazuje, że biały kapelusz sprawia studentom dużo trudności, należy więc im pomóc w wyborze sprawdzonych faktów i w zauważeniu, że to, co czasem podają jako fakty, jest jedynie interpretacją („myślmy, że tak jest”). Następnie przechodzimy do zielonego kapelusza, który traktujemy jako opcje i możliwości („Możemy to zrobić/o tym mówić na kilka sposobów, czyli...”). Zielony kapelusz wzmacnia kreatywne myślenie i pomaga szukać niestandardowych rozwiązań. W ramach zielonego kapelusza świetnie sprawdza się burza mózgów (zwłaszcza w małych grupach). Po zielonym kapeluszu najczęściej podczas zajęć wybieraliśmy perspektywę czarnego kapelusza (ale każdy nauczyciel może dowolnie wybrać kolejność kapeluszy, radzimy jednak zawsze zaczynać od białego), czyli pesymizm („Jestem na nie, bo...”). Przyjęcie negatywnej czy negującej dany pomysł/ideę/problem perspektywy pozwala zauważać aspekty, na które w innej sytuacji moglibyśmy nie zwrócić uwagi lub je ignorować. Czarny kapelusz pomaga także przewidzieć potencjalne zagrożenia oraz zweryfikować pomysły. Po czarnym kapeluszu przychodzi czas na przyjęcie perspektywy emocjonalnej (czerwony kapelusz) i zanotowanie, jakie podejście do danego zagadnienia mamy, odwołując się do własnych uczuć („Bardzo mi się podoba...”). Kolejnym etapem jest założenie żółtego kapelusza, czyli przyjęcie perspektywy optymistycznej („To się musi udać”) i wskazanie jak największej liczby zalet danego zagadnienia / rozwiązania. Zalecamy poświęcenie większej ilości czasu tej perspektywie, ponieważ daje ona dobrą motywację do działania.

01 – Book of Good Practices

Wspólną pracę kończy niebieski kapelusz, który oznacza przyjęcie podejścia analitycznego („To się da załatwić, tego nie”). Studenci zbierają uwagi z poprzednich etapów, porządkują je i analizują, starając się zachować obiektywizm.

JIGSAW (UKŁADANKA)

Przy wprowadzaniu większej partii materiału, proponujemy zastosowanie metody jigsaw. Materiał dzielimy na podobne objętościowo partie i rozdajemy grupom (powinno być tyle grup, ile partii materiału mamy), każdy członek danej grupy dostaje swoją część materiału do opanowania, a grupa razem ma całość materiału. Studenci z poszczególnych grup opracowujący tę samą partię materiału spotykają się w swoim gronie jako grupa ekspertów, opracowują swoją część materiału, dyskutują o niej i decydują, w jaki sposób przekazać swoją wiedzę. Następnie eksperci rozchodzą się do swoich pierwszych grup i tam każdy z nich omawia swoją część materiału, dzięki czemu każda grupa zapoznaje się z całością materiału, ucząc się wzajemnie. Dobrze skończyć taką pracę w grupach sprawdzianem wiedzy – nie musi to być test, ale np. kartka ze zdaniami do uzupełnienia, wspólne przygotowanie mapy myśli.

Metoda układanki dobrze sprawdza się również dla rozwiązywania problemów. Wówczas studenci otrzymują pytanie, na które szukają odpowiedzi w zespole eksperckim, aby następnie podzielić się swoimi ustaleniami w grupie wyjściowej.

LEKTURA ETYCZNA

Metoda przydatna podczas zajęć literaturoznawczych i wymagająca od studenta dużego nakładu czasu, a od wykładowcy wrażliwości i cierpliwości. Lektura etyczna polega przede wszystkim na daniu studentowi swobody i umożliwienie nieukierunkowanej przez wykładowcę lektury tekstu literackiego – to student decyduje, co jest dla niego ważne w tekście, ma możliwość czytania uważnego i kierowanego przez siebie,

01 – Book of Good Practices

nie przez pytania pomocnicze czy zadania wykładowcy. Należy dać studentom odpowiednio dużo czasu na taką lekturę lub dać do wyboru / udostępnić możliwie krótkie teksty.

Podczas rozmowy dot. danego tekstu można włączyć także elementy lektury afektywnej, skupionej na odczuciach i wrażeniach czytającego; poprzez interpretację tekstu i rozmowę o nim student uczy się mówić o uczuciach, nazywać je, otwiera się na dyskusję i racje oraz uczucia innych.

SPIRALNA ANALIZA I INTERPRETACJA TEKSTÓW KULTURY

Warto też sięgnąć po spiralne analizy tekstów kultury, w tym literackich, które mogą, ale nie muszą być stosowane wraz ze spiralnymi programami nauczania. Taka analiza i interpretacja sprawdza się bardzo dobrze na zajęciach realio-, literaturo- i kulturoznawczych dot. różnych problemów. Taka analiza polega na omówieniu wybranych tekstów literackich (w całości bądź we fragmentach) z różnych perspektyw (nie jest to jednak metoda 6 kapeluszy). Student powraca do znanego już tekstu, może czytać go z innej perspektywy, odnaleźć nowe motywy czy tematy oraz zweryfikować swoje wcześniejsze ustalenia (używając np. innych metod analizy i interpretacji tekstu). Można wrócić do znanego już studentom tekstu jako głównego przedmiotu analizy lub jako do kontekstu innego dzieła lit. / zagadnienia.

Aktywizacja studentów: Why – What – How?

Na pierwszych zajęciach danego kursu warto zapytać studentów, po co chcą się uczyć danego przedmiotu. Dobrze zapytać ich o motywacje i cele, jakie im przyświecają. W ramach pierwszego pytania (Why?) można porozmawiać o kontekście danego przedmiotu, o jego osadzeniu wśród innych zajęć, o jego użyteczności. Zadając to pytanie na początku kursu, studenci uświadamiają sobie stopień własnego zaangażowania. Dbając

01 – Book of Good Practices

o podtrzymywanie wysiłków i wytrwałości studentów podczas trwania całego kursu, prowadzący ma szanse pracować z osobami, które są zmotywowane i świadome swoich celów.

Drugie pytanie (what?), wiąże się z wiedzą i umiejętnościami. Doświadczenia pokazują, że studenci często skupiają się jedynie na opanowaniu wiedzy. Czasem wręcz nie zdają sobie sprawy, że dany przedmiot wypracowuje u nich również konkretne umiejętności. Współcześnie dużą część wiedzy możemy znaleźć w źródłach internetowych, dlatego coraz ważniejsze wydaje się kształcenie kompetencji związanych z umiejętnościami. Uświadomienie tego studentom bardzo pozytywnie wpływa na ich zaangażowanie, motywacje i wzięcie odpowiedzialności za własny rozwój intelektualny. Dbając o ten obszar w procesie nauki, student zdobywa wiedzę i osiąga kreatywność.

Trzecie pytanie (how?) odnosi się do technik i metod, które są wykorzystywane podczas zajęć. Można zapytać uczestników kursu, czy mają sprawdzone lub ulubione metody nauki. Wspólna dyskusja nad formą kursu tworzy atmosferę dialogu, otwartości na nowe rozwiązania i pozytywnie wpływa na poczucie sprawczości studentów. Jeżeli metody są optymalnie dobrane do potrzeb i preferencji uczestników kursu, studenci kształtują w sobie podejście strategiczne i ukierunkowanie na cele.

Inspiracją dla wprowadzenia tego elementu na początek kursu była propozycja zespołu CAST „Universal Design for Learning Guidelines” dostępna na stronie internetowej: <https://udlguidelines.cast.org/>

Aktywizacja studentów: zadania twórcze

Studenci doceniają różnorodność aktywności, wspieranie kreatywności i danie przestrzeni na wyrażenie siebie. Te potrzeby należy wspierać i odpowiednio wykorzystać w procesie dydaktycznym. Podczas zajęć kulturoznawczych czy literaturoznawczych świetnie sprawdzają się zadania twórcze, jak:

01 – Book of Good Practices

- napisanie tekstu (także wiersza) w poetyce danego autora czy nurtu;
- zespołowe tworzenie wiersza / tekstu piosenki / prozy poetyckiej – we wspólnym dokumencie jeden student wprowadza jeden wers w umieszczonej pustej tabeli; ostatnia osoba nadaje tytuł; wariantem tej aktywności może być wiersz w dwóch wersjach (dwie kolumny obok siebie, jedna w jednej poetyce, druga w innej);
- twórczy projekt zespołowy: stworzenie nagrania piosenki bądź recytacji napisanego wspólnie materiału (por. punkty wyżej).

Aktywizacja studentów: sprawcość i upodmotowienie

Poczucie sprawcości i upodmotowienie studentów daje bardzo dobre efekty; można tego dokonać np. przez umożliwienie studentom współtworzenia zajęć poprzez wybór omawianych tekstów kultury czy wybór tematyki części zajęć. Studenci w tradycyjnej formule studiów bywają pomijani w tworzeniu scenariuszy zajęć, sylabusów czy list lektur. Oczywiście, zarys przedmiotu powinien być wcześniej opracowany, by wykładowca mógł się do niego przygotować, niemniej danie studentom pewnej dowolności w wyborze tematów części zajęć czy listy lektur może wpływać pozytywnie na ich samoocenę oraz na budowanie otwartej relacji między wykładowcą a studentami. Wykładowca zwykle korzysta z większej liczby lektur czy większej ilości materiałów, przygotowując wykłady czy ćwiczenia, może więc poszerzyć listę lektur czy tematów (ewentualnie powiększyć bazę materiałów) i zaproponować uczestnikom zajęć, by wybrali to, czym chcieliby się zajmować. Warto podkreślić, że to wykładowca przygotowuje listę, z której studenci będą wybierać określone teksty czy tematy. Wskazanie studentom, że są ważni, mogą nie tylko uczestniczyć w zajęciach, ale też w głębszym sensie je współtworzyć, powinno pozytywnie wpływać na ich zaangażowanie. Taka współpraca ze studentami pozwoli także udoskonalić listę lektur, sprawdzić, czy wolą oni omawianie tych samych tekstów literackich z różnych perspektyw, czy wręcz przeciwnie – chcą poznać więcej utworów / gatunków lit., nie skupiając się np. na wybranej tematyce.

01 – Book of Good Practices

Aktywizacja studentów: zadbanie o dobrą atmosferę

Dobre samopoczucie studentów, dbanie o to, by czuli się swobodnie na zajęciach, to połowa sukcesu dydaktycznego. Student w odpowiednich warunkach może nie tylko rozwinąć się intelektualnie, ale także społecznie. Nie należy oczywiście rezygnować z pewnych wymagań i realizacji planu studiów czy oceny, ale można zadbać o dobrostan studentów. Przy opisie różnych metod aktywizacji studentów zwrócono już uwagę na projektowanie zajęć czy aktywności w taki sposób, by były one dopasowane do predyspozycji i kompetencji społecznych uczestników. Łatwiej o to w małych grupach (można dobrze poznać uczestników, zorientować się w ich predyspozycjach), ale w dużych także można zredukować stres czy poczucie braku komfortu (wysuchać studentów, nie upierać się, by dana osoba była np. moderatorem podczas world cafe itp.).

Sprawdzonym sposobem na rozluźnienie atmosfery i przełamanie skrępowania, zwłaszcza podczas pracy w grupach, jest zadbanie o podkład audio – dzięki temu studenci mogą prowadzić swobodne dyskusje, nie muszą szeptać czy obawiać się, że wykładowca usłyszy urywki ich wypowiedzi. Wymaga to jednak od wykładowcy sporej dozy zaufania do studentów (brak kontroli nad przebiegiem pracy w grupach, zapoznanie się jedynie z efektem tej pracy).

Dobrym rozwiązaniem jest także intro i/lub outro: rozpoczęcie i/lub zakończenie zajęć z materiałem audiowizualnym: bez wstępного komentarza; studenci przychodzą do sali, w której gra muzyka lub wyświetlany jest materiał audiowizualny. Komentarz wykładowcy pojawia się dopiero po zakończeniu materiału, co daje efekt podobny audycji radiowej, wpływając pozytywnie na zainteresowanie studentów i na atmosferę w grupie. Metodę te można wykorzystać zarówno podczas zajęć online, jak i kontaktowych.

01 – Book of Good Practices

KUMULACJA PREZENTACJI

Formuła referatów zadawanych zwyczajowo na początku semestru i prezentowanych następnie przez studentów na poszczególnych zajęciach bywa przez nich samych oceniana jako monotonna. Zwłaszcza podczas pierwszych semestrów studiów, na których spotykają się osoby z często nierównym doświadczeniem w zdobywaniu informacji, ich organizacji i prezentacji, referaty często nie spełniają też swojej zamierzonej funkcji. Alternatywą może być kumulacja prezentacji studenckich na sam koniec semestru. Takie rozwiązywanie po pierwsze pozwala na bardziej efektywne wykorzystanie czasu podczas semestru i ułatwia jego organizację (odpada problem w przypadku nieobecności studenta w terminie prezentacji referatu). Po drugie zmienia się w ten sposób zakładana funkcja prezentacji. Ich najważniejszym zadaniem jest powtórzenie i utrwalenie materiału, z którym studenci mieli do czynienia podczas semestru. Dodatkowo osoby prezentujące mogą oczywiście zostać uprzednio zmotywowane do rozszerzenia omawianego zagadnienia.

Aby technicznie umożliwić prezentację referatów w kilkunastoosobowej grupie podczas jednych zajęć, trzeba też zmienić organizację tych zajęć: studenci nie prezentują tradycyjnych referatów na forum całej grupy, ale w mniejszych podgrupach (po 3-4 osoby). Taka reorganizacja jest bardzo łatwa w przypadku zajęć prowadzonych online (podział na pokoje), w przypadku zajęć kontaktowych należy wziąć pod uwagę możliwości organizacji przestrzeni sali, zadbać o dostępność każdej z podgrup do sprzętu elektronicznego, jeśli taki jest potrzebny do prezentacji. Ponieważ prowadzący będzie miał okazję wysłuchać tylko fragmentów prezentacji, studenci sami też nawzajem się oceniają: przy pomocy ustalonych wcześniej kryteriów (patrz: pkt 9. Projektowanie narzędzi oceny).

Kumulacja prezentacji pozwala bardziej nieśmiałym studentom wywiązać się z roli prezentera w mniejszym gronie słuchaczy i zredukować stres związany często z prezentacjami. W połączeniu z oceną peer-to-peer wzmacnia poczucie podmiotowości studentów.

01 – Book of Good Practices

INFORMACJA ZWROTNA

Informacja zwrotna jest kluczowym elementem procesu uczenia i uczenia się. Dobrą praktyką jest przekazywanie sobie tej informacji wzajemnie. Informacja zwrotna, jaką możemy dostać od studentów może dotyczyć poszczególnych kursów czy na przykład stosowanych metod. Na początku, na końcu, ale również w trakcie danego kursu dobrze jest pytać studentów w formie ankiety lub rozmowy, co jest na zajęciach dobrym rozwiązańiem, z czego zrezygnować, co się nie sprawdza, co można poprawić. Z jednej strony otrzymujemy konkretną informację, którą można uwzględnić przy projektowaniu kursów, a która pochodzi bezpośrednio od osób młodych, z drugiej – sami uczestnicy kursu mają sygnał, że ich zdanie się liczy, że mają realny wpływ na kształt danego kursu.

Istnieje wiele aplikacji, które usprawniają proces uzyskiwania informacji zwrotnej. Z najczęściej wykorzystywanych przez nas wymienić można Mentimeter i GoogleForms. Sprawdzają się również ankiety podzielone na cztery obszary, w których studenci wpisują, co im się podobało, czego się nauczyli, czego brakowało oraz czego by sobie życzyli (4Ls Retrospective: Liked, Learned, Lacked, & Longed For) albo dzielą kartkę na dwa obszary i wpisują, co poszło dobrze, a co się nie udało. Kilka inspirujących przykładów, w jaki sposób pracować z informacją zwrotną, znajduje się na stronie internetowej <https://www.retrium.com/>.

Informacja zwrotna dla studentów ma odmienny charakter. Bez względu na etap realizowania kursu, informacja ta musi być zgodna z zasadami udzielania konstruktywnej informacji zwrotnej. W praktyce można zróżnicować obszerność takiej informacji – krótsza informacja po wykonaniu ćwiczenia, po jednych zajęciach, zauważanie na bieżąco postępów studenta. Na koniec zajęć indywidualna konstruktywna informacja zwrotna dla każdego uczestnika zawierająca wskazanie jego mocnych stron, a także obszarów, nad którymi musi jeszcze popracować. Pisemna informacja zwrotna pod pracą pisemną powinna zostać skonstruowana według tych samych zasad, co informacja ustna – dopasowanie informacji do odbiorcy, zauważenie mocnych stron pracy, zwrócenie uwagi na to co się podobało, unikanie słowa „ale”, opieranie się na faktach, wskazanie obszarów, które mogłyby być lepiej opracowane.

PROJEKTOWANIE NARZĘDZI OCENY WŁASNEJ PRACY (PEER-REVIEW)

Powierzenie studentom wypracowania kryteriów oceny poszczególnych zadań lub jednego konkretnego zadania może okazać się kolejnym sposobem na wzmocnienie poczucia sprawczości u studentów. Opracowanie tych kryteriów może przebiec podczas zajęć, na których zadanie zostaje zadane, po to, by studenci mogli się nimi kierować podczas wykonywania zadania. Praca nad kryteriami pozwala na ćwiczenie kompetencji potrzebnych w pracy zespołowej (negocjacje, odpowiedzialność). Studenci mają określić po pierwsze kryteria oceny i skalę, a po drugie sformułować, jakie konkretne cechy spełnia zadanie ocenione daną wartością w danym kryterium.

W ślad za tego rodzaju aktywnością powinna pójść część zajęć lub całe zajęcia przeznaczone na wykorzystanie skonstruowanego przez studentów narzędzia. Sami studenci mają wówczas szansę na wypróbowanie efektu swojej pracy. Jednocześnie po raz kolejny wzmacnia się poczucie sprawczości, zwłaszcza gdy taka ocena rówieśnicza przekłada się na ewentualną ocenę z zajęć. Taka praktyka wzmacnia w studentach poczucie sprawczości i sprzyja rozwijaniu kompetencji społecznych.

Projektowanie narzędzi oceny własnej pracy można z sukcesem wykorzystać na przykład w przypadku prac projektowych, zespołowych, jak prezentacje studenckie czy studia przypadku (zob. pkt 10. Kumulacja prezentacji).

MOTYWACJA I OTWARTOŚĆ NA ROZMOWĘ ZE STUDENTEM

W czasie nauki zdalnej wyraźnie odczuwalny był spadek motywacji studentów. Dobrym rozwiązaniem okazał się dialog motywujący, który wspierał studentów w procesie uczenia się. Bez względu na formę prowadzenia zajęć (zdalną czy stacjonarną), uczestnicy kursu efektywniej pracują, kiedy raz na jakiś czas wyrazi się w ich kierunku słowa wsparcia. Elementami dialogu motywującego jest wyrażanie empatii i wspieranie poczucia własnej sprawczości.

Motywacja studenta jest związana z jego zaangażowaniem w dany kurs. Dbając więc o podtrzymywanie motywacji uczestnika, możemy zyskać zaangażowanego, aktywnego uczestnika, który w przyjaznych warunkach lepiej przyswaja wiedzę. Formy wsparcia i podtrzymania motywacji, które są wplatane w kursy prowadzone w naszych ośrodkach to między innymi cytaty o treści motywującej do losowania; wyświetlanie grafiki ze zdaniem motywującym (na przykład oczekując na rozpoczęcie zajęć, widząc, że grupa jest zmęczona, w słabszym nastroju); raz na jakiś czas polecenie filmiku o treści motywującej z platformy Ted Talks.

STWARZANIE MOŻLIWOŚCI NOWYCH KONTAKTÓW

Współczesny świat, paradoksalnie, nie oferuje tylu ciekawych znajomości i interakcji z drugim człowiekiem, jak by się mogło zdawać. Po zorganizowanych przez nas międzynarodowych warsztatach tłumaczeniowych w ankietach uczestników wyraźnie dało się odczuć satysfakcję z nowo nawiązanych relacji z rówieśnikami z innego kraju. Dla polskich studentów kierunku niszowego, na którym spotykają się często w swoim wąskim gronie, było to doświadczenie ożywcze.

01 – Book of Good Practices

Dobrym rozwiązaniem jest wykorzystanie kontaktów na innych uczelniach, jakie mają sami wykładowcy. Można poprosić znajomego wykładowcę, który prowadzi podobny przedmiot w ramach innego kierunku lub na innej uczelni, lub uczelni zagranicznej, żeby zorganizować wspólny projekt, panel dyskusyjny, warsztaty lub wizytę studyjną. Ostatni przykład jest atrakcyjny, choć wymagający pod względem organizacyjnym. W przypadku filologii zaprosić można studentów polonistyki z kraju, którego języka się uczymy.

Stworzenie studentom możliwości spotkania i dyskusji z osobami, które mają podobne cele, pozytywnie wpływa na motywacje, zaangażowanie i aktywność uczestników kursu. W warunkach naszych uczelni sprawdziło się: zorganizowanie koleżeńskiego uczenia/korepetycji, kiedy student wyższego rocznika tłumaczył jakiś materiał młodszemu koledze, zorganizowanie tematycznej imprezy tanecznej, w której biorą udział studenci danego kierunku i absolwenci, zorganizowanie warsztatów tłumaczeniowych online dla grup: polskich bohemistów, czeskich polonistów oraz macedońskich slawistów. W przypadku innych kierunków, kiedy treści merytoryczne są podobne, ale języki różne, można przećwiczyć komunikację w języku obcym, która dotyczy obszaru, z którym w przyszłości związana będzie działalność zawodowa uczestników.

CZĘŚCIOWO SPIRALNE PROGRAMY NAUCZANIA

Projektowanie przedmiotów tak, by tematy istotne dla różnych kursów (punkty węzłowe / centralne zagadnienia edukacyjne, jak np. migracja, przesiedlenia, wysiedlenia, wojny) były omawiane z różnych perspektyw, co pozwala na stopniowe budowanie wiedzy dot. danego zagadnienia. W kursach kulturo-, realio- i literaturoznawczych można częściowo uwspólnić listę lektur lub tematów. Pozwala to z jednej strony na dogłębne poznanie i przemyślenie danego problemu, z drugiej rozbudowuje aparat badawczy studentów w miarę zdobywanej przez nich wiedzy (mogą oni porównać np. wcześniejsze analizy wybranych tekstów kultury).

W projektach międzynarodowych, gdy wykładowcy pochodzą z różnych krajów, wnosi to w treść kreowanych przedmiotów nowe perspektywy. Za przykład może tu posłużyć kanoniczny cytat z Pana Tadeusza Adama Mickiewicza: „Litwo, ojczyzno moja”, która dla Macedończyków czy Czechów może być absolutnie niezrozumiała – wypowiada się tu przecież Polak w swoim języku ojczystym, a mówi o Litwie, która jest odrębnym

01 – Book of Good Practices

państwem. Przedmioty związane z literaturą czy kulturą motywują do poruszania nowych tematów, interpretacji czy tematów (np. nieoczywiste/nieznane wydarzenia z historii państw, kwestię tożsamości, porównywanie XIX-wiecznych odrodzeń narodowych, romantyzmu itp.). Prowadzący z innego kraju może wnieść wiele nowych pomysłów i perspektyw, co doceniają studenci – daje im to możliwość czytania dobrze znanej literatury od nowa i rozumienie jej w inny sposób niż dotąd.

INTERDYSCYPLINARNOŚĆ KSZTAŁCENIA

Interdyscyplinarność zajęć proponowanych w ramach projektu Towards Modern Slavic Studies ma przede wszystkim dwa wymiary. Program studiów oraz scenariusze zajęć nastawione są na łączenie wiedzy i kompetencji z różnych dziedzin, co pozwala na odpowiednie, wielopłaszczyznowe zapoznanie się z danym tematem czy problemem. Takie podejście nie tylko doskonali kompetencje miękkie czy rozbudowuje wiedzę, ale pomaga także zastosować je w innych dziedzinach, życiu codziennym czy w projektach wykraczających poza środowisko uniwersyteckie (inicjatywy społeczne, współpraca z organizacjami pozarządowymi, administracją publiczną, podmiotami gospodarczymi). Na przykład wiedza z zakresu historii języka może pomóc w rozumieniu konfliktu etnicznego czy – szerzej – międzykulturowego, dyskusja na zajęciach (por. metody zaprezentowane w części dot. aktywizacji studentów) pomoże w przyjmowaniu różnych perspektyw i rozwijaniu umiejętności negocjatorskich czy mediacyjnych przy użyciu odpowiednio dobranych argumentów. Podobnie odpowiednia wiedza z zakresu kultury, historii, języka danego obszaru, w połączeniu z wiedzą i umiejętnościami wypracowanymi na zajęciach kształcących kompetencje miękkie przydatne będą w pracy w zespołach wieloetnicznych czy wielokulturowych, zarządzaniu projektami itp.

ROZWÓJ I DOSKONALENIE KOMPETENCJI MIĘKKICH

Metody pracy (jak debata, dyskusja) doskonalące umiejętność przyjmowania różnych perspektyw oraz argumentowania

Metody takie jak debata i dyskusja rozwijają kompetencje miękkie, uczą odpowiedniego budowania i prezentowania argumentów oraz rozwijają umiejętności krytycznego i twórczego myślenia. Studenci prawdopodobnie znają te metody z wcześniejszych etapów edukacji, warto jednak na początku zajęć wyjaśnić im, na czym konkretny rodzaj debaty (panelowa, plenarna, nieformalna, oksfordzka, sokratejska) polega oraz czym różni się od innych.

Na kursach literaturo- czy kulturoznawczych dobrze sprawdza się dyskusja sokratejska, która pomaga pogłębić analizę wybranego tekstu oraz motywuje studenta do budowania przemyślanej argumentacji. Z kolei dyskusje panelowa czy oksfordzka doskonałują umiejętności szybkiej i trafnej argumentacji, dobrej komunikacji oraz panowania nad mową niewerbalną. Dyskusje plenarna czy (zwłaszcza) nieformalna pozwalają na aktywizację studentów na początku zajęć i/lub podsumowanie zajęć wraz z ich ewaluacją (dyskusje dot. tego, co studentom się podobało podczas zajęć, co było dla nich ważne, a co nie - np. z użyciem metody kosza i walizki).

Wchodzenie w rolę eksperta

Umożliwienie studentom wejścia w rolę ekspertów (w różnych stopniu: panele eksperckie, jigsaw, world cafe, metody projektowe), nauka i doskonalenie umiejętności wyszukiwania i analizowania informacji, budowania wypowiedzi, argumentowania, prezentowania własnych myśli, krytycznego myślenia pozytywnie wpływają na rozwój studenta i przygotowują go także do funkcjonowania w świecie pozauniwersyteckim.

01 – Book of Good Practices

Student, zapoznając się możliwie jak najlepiej z danym materiałem, może poczuć się ekspertem, widzi, że jego zdanie się liczy, być może uda mu się zaprezentować fakty nieznane wcześniej reszcie grupy czy nawet wykładowcy. Elementy „eksperckie” pojawiają się w wielu metodach aktywizujących, warto przy ich stosowaniu podkreślać ten wymiar. Istotna jest także możliwość zadawania studentowi pytań i doskonalenie umiejętności budowania spójnej wypowiedzi oraz zmierzenie się z faktem, że nie zawsze zna się odpowiedź na pytanie.

Wchodzenie w rolę krytyka / analityka

Podobnie jak w przypadku wchodzenia w rolę eksperta, także przyjęcie roli krytyka/analityka pozytywnie wpływa na rozwój kompetencji miękkich. Zalecamy zastosowanie tej metody zwłaszcza na zajęciach literaturo-, kulturo- i przekładoznawczych. W przypadku zajęć literaturo- i kulturoznawczych wykorzystaniem tej metody może być napisanie recenzji książki czy spektaklu, sprawdzi się też analiza szeroko rozumianego tekstu kultury z użyciem przyswojonych wcześniej narzędzi teoretycznych i analitycznych. Niezmiernie ważne jest, by studenci mogli swoją wiedzę i umiejętności wykorzystać w praktyce i w ten sposób je doskonalić. W zakresie (praktycznej) krytyki przekładu studenci poznają względność i subiektywność oceny, a także mogą przetestować swoje umiejętności, zauważyci cudze i swoje błędy, co powinno doprowadzić do autorefleksji i prób unikania podobnych uchybień w przyszłości. Zapoznanie się z krytyką przekładu obejmuje wprowadzenie do podstawowych modeli oceny jakości tłumaczenia dla różnych rodzajów tekstów, takich jak model trójstopniowy czy dynamiczne podejście do oceny jakości tłumaczenia. Studenci zapoznają się również z typologią błędów tłumaczeniowych, np. błędami tłumaczenia syntagmatycznego – powierzchniowego/dosłownego/automatycznego, błędami (mylnej) interpretacji, błędami realizacji, błędami metatranslacyjnymi. Co więcej, wiedza i umiejętności zdobyte dzięki wejściu w rolę krytyka, może być z powodzeniem wykorzystana podczas innych zajęć, a także w pracy zawodowej.

01 – Book of Good Practices

ĆWICZENIA PROPEDEUTYCZNE, PAMIĘCIOWE I JĘZYKOWE, ĆWICZENIA ROZWIJAJĄCE ZDOLNOŚCI POZNAWCZE I KOMUNIKACYJNE TŁUMACZY

Specyficzny transfer tekstu z jednego języka na drugi, przez jaki rozumiemy tłumaczenie ustne, również wymaga wyjaśnienia procesów poznawczych związanych z tłumaczeniem ustnym oraz praktycznego szkolenia w zakresie umiejętności stosowanych w praktyce tłumaczeniowej. W trakcie ćwiczeń praktycznych warto skupić się przede wszystkim na dwóch elementach kompetencji tłumacza – z jednej strony na mowie i pracy głosem, a z drugiej na zdolnościach poznawczych (czyli procesach przetwarzania informacji). Przede wszystkim należy zastanowić się nad dostępną metodologią i aktualnymi trendami w tej dziedzinie, które są szczególnie potrzebne w procesie tłumaczenia konsekutwnego (i symultanicznego). Podczas praktycznych seminariów studenci poznają procesy poznawcze zachodzące w tłumaczeniu ustnym, energię umysłową, możliwości oraz inne wymagania i warunki konieczne do wykonywania dobrej jakości pracy tłumacza. Większa część seminariów opiera się na specjalnych ćwiczeniach tłumaczeniowych (pamięciowych i językowych). Zwraca się uwagę zarówno na trening konkretnych umiejętności poznawczych (koncentracja, zdolności pamięciowe, rozwój kreatywności tłumacza), jak i na ćwiczenia umożliwiające rozwój i doskonalenie umiejętności mówienia, skupiając się m.in. na akcencie wyrazowym, oddechu, poprawnej wymowie. Wśród tych strategii można wymienić shadowing, metody wizualizacji treści informacji itp.